

Rapport 2006:56 R

Samverkan på lika villkor?

Redovisning av en internationell studie
och ett seminarium

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Samverkan på lika villkor? Redovisning av en internationell studie och ett seminarium

Utgiven av Högskoleverket 2006

Högskoleverkets rapportserie 2006:56 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utredningsavdelningen, **Maria Lönn, Gunnar Enequist**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Genomförande	7
Läsanvisning	8
Några iakttagelser	11
Samverkan för utveckling av demokrati	11
Samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt	12
Samverkan för bättre utbildning	15
Två övergripande frågor	16
Ett internationellt perspektiv på Sverige	16
Samverkan på lika villkor?	18
Seminarium den 1 november 2006	19
Samverkan för utveckling av demokrati	19
Samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt	20
Samverkan för bättre utbildning	20
Summering	21
Faktaunderlag: samverkan för utveckling av demokratin	23
England	23
Finland	25
Katalonien	26
Faktaunderlag: samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt	29
England	29
Finland	36
Katalonien	42
Faktaunderlag: samverkan för bättre utbildning	47
England	47
Finland	52
Katalonien	55
Bilaga 1: Ur Högskolan samverkar	59
Bilaga 2: Länder och lärosäten	61
England	61
Finland	62
Katalonien	63
Källor	65
Skriftliga	65
Muntliga	68
Deltagare, seminarium den 1 november	70

Sammanfattning

Samverkan mellan universitet och högskolor och det omgivande samhället är en aktuell fråga i många länder. Den här studien undersöker några likheter och skillnader mellan statsmakternas styrning av lärosätenas samverkansarbete i England, Finland, Katalonien och Sverige. Vi redovisar också exempel på verksamhet från de tre förstnämnda länderna. Slutligen redovisas de diskussioner som fördes vid ett seminarium där studien behandlades.

Det övergripande syftet med studien är att bidra till utveckling av det svenska samverkansarbetet. Förhoppningen är att våra iakttagelser leder till diskussion om såväl den svenska styrningen som de prioriteringar som görs. För att undersöka styrningen utgår vi ifrån en tredelad indelning av samverkansuppgiften, där samverkan sker med målen

- utveckling av demokratin
- kunskapsutveckling och tillväxt
- bättre utbildning.

I rapporten redovisas likheter och skillnader mellan systemen. Till det vi har uppmärksammat hör kopplingen mellan forskningskommunikation för folkbildning å ena sidan och kunskaps- och innovationssystemet å den andra, tilldelning av direkta statsanslag för samverkansarbetet till lärosätena, utvecklad uppföljning av lärosätenas insatser samt krav på ett arbetsmarknadsperspektiv i utbildningarna.

I studiens titel ställer vi frågan om samverkan sker på lika villkor. Vårt svar är att villkoren för lärosätena visserligen skiftar mellan länderna, men att en annan skillnad är mer påtaglig. Samverkansarbete med målet att utveckla demokratin har nämligen, såväl i Sverige som i de andra studerade länderna, inte stöd av statsmakterna i samma omfattning som när det gäller de andra områdena. Detta förhållande anser vi bör leda till diskussioner om prioriteringar och styrmedel inom samverkansuppgiften.

Inledning

Universitet och högskolor har utbildning och forskning som sina viktigaste uppgifter. Att samverka med det omgivande samhället och bidra till samhällsutvecklingen uppfattas emellertid som allt viktigare för lärosätena. För att utveckla denna samverkan försöker statsmakterna i många länder styra lärosätena, t.ex. genom regleringar och ekonomiska incitament. I den här studien beskriver vi sådan styrning. Vi gör det genom att undersöka likheter och skillnader mellan Sverige och England, Finland samt Katalonien. Högskoleverkets syfte med studien är att bidra till utvecklingen av det svenska samverkansarbetet genom att ge underlag för diskussion om nuvarande prioriteringar och styrning. Vårt mål med studien är att sätta svenska förhållanden i en internationell belysning.

Genomförande

Vi tar vår utgångspunkt i den tematiska kvalitetsutvärdering av samverkansuppgiften som Högskoleverket genomförde år 2004¹. Ett av resultaten var att det svenska samverkansarbetet kan sägas ske med tre mål:

- utveckling av demokratin
- kunskapsutveckling och tillväxt
- bättre utbildning.

Utifrån denna indelning beskrevs, analyserades och bedömdes lärosätenas arbete i utvärderingen. Samma indelning använder vi här för att studera likheter i, och skillnader mellan, den svenska styrningen och de som används i de andra länderna. Vi hoppas därmed kunna ge ett jämförande perspektiv på det svenska arbetet. I studien presenteras regelverk, styrdokument, aktörer, resurser och uppföljning för de olika samverkansområdena uppdelat på land eller region. För att beskriva arbetet mer konkret redovisar vi exempel på samverkansarbete från två lärosäten per land eller region.

Vår fokus är på statsmakternas styrning av universitet och högskolor. Det innebär att vissa andra aktörer inte ges utrymme. Bland annat behandlas varken den i England och Finland omfattande institutssektorn eller EU:s program och prioriteringar. Vidare berör vi inte forskarutbildningen mer än vid några få tillfällen, eftersom den, som vi uppfattar det, berörs förhållandevis lite av samverkan.

Studien har genomförts av Maria Lönn (projektledare) och Gunnar Enequist. Besöken i de tre länderna gjordes i slutet av 2005 och början av 2006.

1. Högskoleverket (2004), *Högskolan samverkar* (Högskoleverkets rapportserie 2004:38). I bilaga 1 finns en sammanfattning av rapporten.

Val av länder och lärosäten

Valet av länder gjordes huvudsakligen utifrån ett ”benchmarkingkoncept” – vi valde länder som uppfattas som framgångsrika när det gäller samverkansarbete. Vi gick igenom litteratur och talade med initierade personer för att välja ut länderna. Av resursskäl valde vi bort länder utanför Europa. Det slutliga valet blev England och Finland som studieobjekt, samt – för att även få ett sydeuropeiskt perspektiv – den spanska regionen Katalonien. Styrningen av högre utbildning och forskning i denna region är i hög grad delegerat till den regionala regeringen. För att förenkla för läsaren kommer i vissa fall regionen att benämnas som ”land”. Det är också viktigt att komma ihåg att det är England vi studerar, inte Storbritannien.

Med hjälp av berörda ministerier och myndigheter valde vi ut lärosäten som anses framgångsrika i sitt samverkansarbete, men sinsemellan är olika. Dessa var Coventry University och University of Warwick (England); Helsingfors Tekniska Högskola och Kuopio Universitet (Finland); samt Universitat Politècnica Catalunya och Universitat Rovira i Virgili (Katalonien).

Källor

Övergripande information om styrmedel har vi fått genom samtal med tjänstemän med ansvar för samverkansfrågor vid ministerier och myndigheter. Vid lärosätesbesök har vi samtalat med personer med strategiskt eller operativt ansvar för ett eller flera av samverkansområdena. Intervjupersonerna orienterades om våra specifika intressen i förväg. Skriftliga källor har både före och efter besöken använts för att komplettera samtalen och ge detaljerad information.

Seminarium

I början av november 2006 genomförde Högskoleverket ett seminarium med en preliminär rapport som underlag. Deltagare var personer från högskolan, forskningsfinansiärer samt intresseorganisationer. En sammanfattning av de synpunkter som framfördes på seminariet finns i rapporten.

Läsanvisning

Ett av de viktigaste bidragen från Högskoleverkets utvärdering av samverkansuppgiften var att denna kan beskrivas som tredelad – att samverkan sker med målen utveckling av demokrati, kunskapsutveckling och tillväxt respektive bättre utbildning. Inriktningarna är olika till sin karaktär och involverar olika aktörer. Inom högskolan skiljer sig organisationen av arbetet åt mellan dessa områden, och utanför högskolan är det olika myndigheter som ger sitt stöd. Också intressentgrupperna varierar. Mot denna bakgrund har vi valt den tredelade ansatsen för vår studie. En bieffekt är att viss information upprepas. Det görs eftersom den är relevant för flera samverkansområden.

Redovisningen inleds med några av de iakttagelser om styrningen i de fyra länderna som vi gjort. Där finns också några allmänna reflektioner. I det föl-

jande avsnittet redovisas synpunkter från ovan nämnda seminarium. Slutligen följer faktaunderlag i form av mer detaljerade beskrivningar för vart och ett av de besökta länderna. Dessa är tänkta att ge fördjupad förståelse för ländernas styrning inom området, och därmed skapa möjlighet att hitta de lösningar som kan fungera i svenska sammanhang. I landbeskrivningarna finns också insprängda exempel från lärosätena.

I bilaga 1 finns sammanfattning av resultaten från Höskoleverkets utvärdering av samverkansuppgiften. I bilaga 2 finns korta beskrivningar av dels ländernas utbildnings- och forskningssystem, dels besökta lärosäten.

Några iakttagelser

Samverkan för utveckling av demokrati

Samverkan för att utveckla demokratin handlar om forskningskommunikation. Dess syfte är folkbildande och ger människor möjlighet att delta i den demokratiska processen och påverka forskningens utveckling.

Liknande förutsättningar för lärosäten och forskare

Vi menar att det i alla fyra länderna i stort sett saknas finansiering inom denna del av samverkansområdet. Inte heller får lärosätena direkt anvisade medel. Länderna är också lika varandra genom att det saknas tydlig stimulans för enskilda forskare att arbeta med forskningskommunikation för folkbildning. Vi kan dock notera att svenska forskningsfinansierare numera ställer krav på populärvetenskapliga beskrivningar i forskningsansökningar. Det har vi även funnit i England och Finland.

Insatser för breddad rekrytering – ger information om forskning

I såväl Sverige som England används insatser för breddad rekrytering också som ett sätt att nå barn och ungdom med information om forskning. Huvudsyftet är alltså att bredda rekryteringen, men samtidigt får grupperna kännedom om forskningsresultat och forskningsprocessen.

Marknadsföring på den nationella agendan i England

En annan av våra iakttagelser är att man i England, på nationell nivå, har uppmärksammat behovet av att lärosätena marknadsför sig för att säkra sin finansiering. Många universitet använder också den egna forskningen för att marknadsföra och profilera lärosätet. Liksom ifråga om breddad rekrytering får man i detta fall positiva bieffekter – kunskap om forskningsresultat och forskningsprocessen når fler. Den här typen av frågor står enligt vår mening inte på agendan på nationell nivå här i Sverige, även om vissa lärosäten arbetar aktivt med frågan.

Forskningskommunikation för folkbildning banar väg för innovation

Synen på forskningskommunikation skiljer sig åt mellan länderna på flera sätt. Ett ytterligare exempel är att man i såväl England som Katalonien tydligt uppmärksammat att satsningar på forskningskommunikation för folkbildning kan ge positiva effekter på innovationssystemet. Man menar att forskningskommunikation ökar allmänhetens förståelse för, och tilltro till, ny teknik och kunskap. Denna breda syn på forskningskommunikationens användningsom-

råde framgår i styrdokument för forskning och innovation. Vi kan inte finna samma tydlighet här i Sverige.

Samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt

Samverkan som har målet kunskapsutveckling och tillväxt handlar om universitetens och högskolornas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet. Det kan röra sig om akademiskt entreprenörskap, eller kunskapsöverföring mellan lärosäten och offentlig sektor eller näringsliv.

Regionerna på agendan i alla länderna

Att samverka med det omgivande samhället för att skapa kunskapsutveckling och tillväxt är mål som statsmakterna formulerat för lärosätena i Sverige, och likadana mål finns för lärosäten i de studerade länderna. Överst på den nationella agendan i alla fyra länderna står samverkan med näringslivet och omsättning av forskningsresultat i kommersiell användning. Detta tar sig uttryck både i särskild finansiering och i andra typer av stöd. Det är främst regionernas ekonomiska utveckling som utpekas som lärosätenas särskilda uppgift i styrdokument eller genom möjligheter till särskilda anslag. Också nationella satsningar på utbildning i entreprenörskap återfinns i alla länderna.

En sammanhållen finsk strategi

Samtidigt som vi funnit likheter med de andra länderna, finns det områden där vi menar att Sverige är annorlunda. Finland förefaller att ha en mer sammanhållen strategi för stödstrukturer och incitament för lärosätenas arbete med kommersialisering av forskningsresultat. Det kan hänga samman med att i Sverige genomfördes de mer betydande insatserna från regering och riksdag under en jämförelsevis lång period – närmare 15 år. Så bildades t.ex. holdingbolag i början av 1990-talet, samverkansuppgiften fördes in i högskolelagen 1997 och snart genomförs antagligen förändringar av lärarundantaget.

Finland har – under en kortare period – skapat mer av en paketlösning, med tanken att de olika insatserna ska stödja varandra. Bland dessa finns införandet av en samverkansuppgift liknande vår, och möjligheter för universiteten att bilda utvecklingsbolag för kommersialisering av forskningsresultaten. Det pågår också en förändring av det s.k. lärarundantaget med syfte att skapa drivkrafter för universiteten. Det bör även nämnas att varken England eller Katalonien har ett lärarundantag enligt svensk modell.

Bred satsning i England

Vår iakttagelse är att såväl tidigare regeringar som andra svenska aktörer ofta prioriterar satsningar inom naturvetenskap, teknik eller medicin. Exempelvis är det i Sverige endast högskolor med vetenskapsområde inom de nämnda sektorerna, och universitet, som av regeringen uppmanas att ta fram handlings-

planer för kommersialisering av forskningsresultat och tekniköverföring. Likaså är myndigheten Vinnovas uppdrag inriktat mot de nämnda områdena.

I England förefaller satsningar att göras bredare. Den syns i olika regeringsdokument, men tar sig också mer konkreta uttryck, t.ex. genom att i stort sett alla engelska lärosäten får direkt finansiering för sitt samverkansarbete. Dessutom har alla de åtta engelska forskningsråden tagit fram planer för kunskapsöverföring och samverkan med näringslivet inom sitt ämnesområde – allt utifrån varje områdes specifika förutsättningar.

Finansiering på olika sätt

De svenska lärosätena får inga direkta statsanslag för samverkan, vilket man får i de andra länderna. I Sverige kanaliseras resurser för samverkan i stället via bl.a. Vinnova. Myndigheten har huvudsakligen finansierat forskningsprojekt i samverkan mellan industri och lärosäten, men planerar nu att stödja några lärosäten genom att finansiera uppbyggnad av deras stödstrukturer för samverkan.

I England kommer lärosätenas finansiering till största del genom s.k. third stream funding från finansieringsmyndigheten Hefce², och rör lärosätenas stödstrukturer för samverkan. I det nya system som tagits i bruk tilldelas majoriteten av resurserna som direkta statsanslag till lärosätena utifrån antal anställda, efterfrågan på lärosätets tjänster från samhället samt egeninitierade samverkansaktiviteter. De finska universiteten och yrkeshögskolorna får direkt finansiering för sin samverkan, även om dessa anslag är små i jämförelse med vad som är möjligt att få från Tekes³. Även de katalanska universiteten får direkta anslag från ministeriet.

Forskningsråd utvecklar samverkan i England och Finland

Vetenskapsrådet har inget uttalat uppdrag när det gäller lärosätenas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet. Det har däremot de engelska och finska forskningsråden. I England har, som nämnts, forskningsråden tagit fram planer för att utveckla samverkan med näringslivet på detta område. I linje med detta undersöker de även innovationspotentialen i ansökningarna om forskningsanslag. Dessutom finns uttalade önskemål från regeringen om att råden ska börja samarbeta med de regionala utvecklingsmyndigheterna. Ytterligare exempel på att samverkan prioriteras är att bedömare från näringslivet ska medverka i den kommande utvärderingen av forskningskvaliteten vid universiteten. Vid Finlands Akademi – forskningsrådet för grundforskning – granskas ansökningar både vetenskapligt och utifrån tillämpningsmöjligheter.

2. Higher Education Funding Council for England.

3. Utvecklingscentralen för teknologi och innovation.

Uppföljning på olika sätt

Det svenska arbetet med uppföljning av lärosätenas insatser är enligt vad vi kunnat se mindre utvecklat än i de andra länderna, åtminstone när det gäller jämförbarhet och användbarhet. Exempelvis är det bara möjligt att få fram grova skattningar av företag och licensieringar med ursprung i universitet och högskolor, eller av hur samverkan mellan lärosäten och små eller medelstora företag har utvecklats.

England är det land där man arbetar mest med uppföljning av lärosätenas verksamhet. Hefce markerar ett tydligt intresse av att veta om deras insatser gett resultat. Även i Finland görs noggranna uppföljningar, såväl kvantitativa som kvalitativa. Bland annat följer man upp lärosätenas arbete med samhällstjänster. Till dessa räknas t.ex. högskolornas åtgärder för regional utveckling. I Katalonien beskriver regeringen i sin forsknings- och innovationsplan hur verksamheten kommer att följas upp. Där anges bl.a. vilka nyckeltal som kommer att användas i den årliga uppföljningen och hur dessa ska visa utvecklingstrenden.

Samverkan genomsyrar England

Sammanfattningsvis tycker vi oss se att det svenska arbetet för att stödja lärosätenas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet inte genomsyrar sektorn och finansierarna på samma sätt som vi kan se i England, men även i Finland och till viss del Katalonien. I Sverige tar det sig uttryck genom att det är ett mindre antal aktörer som finansierar verksamheten. Inte heller kan alla lärosäten i praktiken få finansiering från Vinnova, eftersom myndigheten riktar sina insatser till universitet och högskolor med naturvetenskapligt, tekniskt eller medicinskt vetenskapsområde. I England har man en bredare ansats som uttrycks dels i att alla universitet får del av finansiering för samverkan, dels i att de tre stora finansieringsströmmarna till universiteterna alla på något sätt är kopplade till lärosätets samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt. Härutöver kan engelska företag göra skatteavdrag för FoU-samverkan med universitet.

Även de finska huvudfinansierarna är inriktade på att stödja högskolornas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet. Alla lärosäten får egna resurser för samverkansarbetet. I Katalonien är finansieringen knuten till mål för kunskapsöverföring och övrig samverkan. Dessutom kan nämnas att både Finland och Katalonien har organ på högsta nivå för forsknings- och innovationsfrågor, där regeringschefen är ordförande. Därmed visar man enligt vår mening tydligt att frågorna är högt prioriterade. Dessutom gör sammansättningen av ledamöter att frågor om forskning och innovation tas upp inom fler politikområden och sektorer än vad som troligen varit fallet annars.

Samverkan för bättre utbildning

Samverkan med målet ”en bättre utbildning” handlar om utbildningarnas anpassning till behoven på arbetsmarknaden – ifråga om såväl innehåll som dimensionering – och studenternas omvärldskontakter under utbildningstiden.

Arbetsmarknadens behov i fokus

Styrning av utbildningarna utifrån arbetsmarknadens behov sker såväl här hos oss som i de andra länder vi har studerat. Det finns dock flera skillnader mellan Sverige och särskilt Finland och England.

I Sverige ställer regeringen vissa övergripande krav på lärosätena, bl.a. genom högskolelagens krav på samverkan samt genom utbildningsuppdrag och examinationsmål. Dessutom har några myndigheter, däribland Högskoleverket, i uppdrag att ta fram underlag för lärosätenas eget arbete med arbetsmarknadsanpassning av utbildningarnas innehåll och dimensionering.

I England styr finansieringsmyndigheten Hefce på ett övergripande plan dimensioneringen av utbildningar som ska finansieras med offentliga resurser. Det sker efter dialog med representanter för näringsliv och regionala aktörer. I den finska modellen dimensioneras utbildningen framför allt utifrån prognoser.

I fråga om utbildningarnas innehåll har anställningsbarhet länge varit ett centralt begrepp i den engelska diskussionen genom att Hefce ställer krav på att alla de engelska lärosätena ska erbjuda kurser som ökar studenternas möjligheter på arbetsmarknaden. Lärosätena får också särskilda resurser för att klara dessa uppgifter.

Den finska situationen präglas av att det finns särskilda yrkeshögskolor skapade för att tillgodose arbetslivets behov av kompetens med mycket tydliga kopplingar till arbetsmarknaden. Även universiteten har dock ett uttalat ansvar inom området, bl.a. genom universitetslagens krav på samverkan med det omgivande samhället inom utbildningen.

Styrning mot omvärldskontakter på olika sätt

Att studenterna har omvärldskontakter under sin utbildningstid är något som starkt uppmuntras i såväl den engelska som den finska modellen. I den svenska modellen är den inte lika framträdande, även om det finns praktikkrav för vissa utbildningar.

I England tilldelas lärosätena särskilda medel från Hefce, s.k. third stream funding, för utåtriktade aktiviteter. Det handlar både om aktiviteter med en direkt koppling till utbildningen, t.ex. praktik, och om volontärarbete. I Finland ställs krav på yrkeshögskolorna ifråga om praktik, men det är även uttalat att praktik i universitetsutbildningar är viktigt för kopplingen till arbetslivet. När det gäller Katalonien finns bland de övergripande målen krav på universiteten att stärka karriärvägledningen.

Två övergripande frågor

Det finns ett par frågor som tydligare än andra spänner över alla tre delarna av samverkan, nämligen lärarnas meritvärde av arbetet med samverkan, och omvärldens medverkan i lärosätenas övergripande planering.

Lärarnas meritering

När det gäller meritvärdet av samverkansarbete utgör den en av bedömningsgrunderna vid anställningar som lärare inom den svenska högskolan. När det gäller de aktuella länderna visar det sig att det bara är i Finland som samverkansmeriter uttryckligen ska tillmätas betydelse vid anställningsärenden. Där regleras numera att antalet patentansökningar ska vara en del av meritportföljen för universitetsanställda.

Externa gruppers påverkansmöjligheter

I alla de studerade länderna finns det möjligheter för det omgivande samhället att medverka i den strategiska planeringen av lärosätenas inriktning och utveckling. Exempelvis ges det omgivande samhället möjligheter att medverka i de svenska lärosätenas planering, bl.a. genom reglerna om externa ledamöterna i högskolestyrelserna, däribland att styrelseordföranden ska vara externt rekryterad⁴. En motsvarighet finns i Finland där det i universitetens styrelser, senaterna, ska finnas externa ledamöter. Ett specialfall när det gäller extern medverkan utgörs av de finska yrkeshögskolorna. Dessa har inte enbart staten som huvudman, utan även kommuner och kommunförbund. Det omgivande samhället får därigenom mycket stora möjligheter till medverkan. I Katalonien ställs krav på lärosätena att ha en "sambhällsstyrelse" vid sidan av universitetens akademiska styrelse. I sambhällsstyrelsen ska det finnas ett femtontal personer, vilka ska representera olika delar av samhället. Styrelsen ska ha en extern ordförande. I England ställs inte krav på universiteten i detta avseende, men i praktiken ingår representanter för allmänhet, näringsliv och offentlig sektor i universitetens rådgivande organ

Ett internationellt perspektiv på Sverige

Utifrån den svenska indelningen av samverkansarbetet i tre deluppgifter blir frågan om man gör en liknande uppdelning i de studerade länderna intressant. I detta avseende tycker vi oss se en skillnad mellan England och Katalonien å ena sidan och Finland å den andra.

Från såväl England som Katalonien är vår bild att samverkan med det omgivande samhället är bred till sin karaktär, och att den inrymmer alla de områden vi har identifierat inom den svenska samverkansuppgiften, även om man inte gör en lika tydlig indelning. I Finland däremot förefaller statsmakterna

4. Reglerna kring sammansättningen av högskolestyrelserna är under förändring.

att inte se demokratidelen – forskningskommunikation för folkbildning – som en del av samverkan med det omgivande samhället.

Det är svårt att avgöra vad skillnaden mellan länderna beror på, men en möjlig förklaring är att statsmakterna gör olika bedömningar av hur det omgivande samhället bäst kan dra nytta av den kunskap och kompetens som finns vid lärosätena.

Om vi ser till helheten – samtliga de tre delområdena – är England särskilt intressant. Där anser man, och agerar utifrån, att universitetens forskning och utbildning har många användningsområden utanför sektorn och berör många grupper. Vi upplever också att samverkan med målet ”utveckling av demokrati” är prioriterat av de engelska statsmakterna – man ger uttryck för att forskningskommunikation för folkbildning är viktigt som en förutsättning för utvecklingen av samhället. Till detta kan läggas att vi funnit intressanta sätt att styra verksamheten i England. Det gäller uppföljningen av lärosätenas arbete och de direkta anslagen till lärosätena för samverkan. Dessutom görs kopplingar mellan de olika samverkansdelarna och det finns idéer om hur dessa kan stödja varandra. Bedömargruppen i den svenska utvärderingen menade att

 samverkan i utbildningen ger goda möjligheter för samverkan i forskningen och vice versa. Legitimitet hos allmänheten för ny kunskap påverkar funktionen hos kunskaps- och innovationssystemet.

Vi tycker oss se att denna koppling är tydligast i England. Det märks bland annat på att direktfinansiering till lärosätena – s.k. third stream funding – avser samverkan i såväl forskning som utbildning. Uppföljningsarbetet sker också gemensamt för områdena. Vidare ser man forskningskommunikation för folkbildning som ett viktigt medel för att öka effektiviteten i kunskaps- och innovationssystemet.

Också Finland är intressant i detta avseende. Vår uppfattning är dock att man möjligen har avgränsat den nyttiggörande delen av lärosätenas samverkan till alltför få områden. Universitetens och yrkeshögskolornas ansvar handlar nästan uteslutande om att de ska bidra till landets ekonomiska tillväxt, dvs. att lärosätena ska vara aktiva deltagare i kunskaps- och innovationssystemet och ha ett tydligt arbetsmarknadsperspektiv i utbildningen.

När det gäller Katalonien har det varit svårt för oss att få en tydlig uppfattning, eftersom en hel del verksamhet ännu är på planeringsstadiet. Vi tycker oss dock se att det finns en vilja från statsmakterna att universiteten ska samverka med många grupper och på många olika sätt. Regeringen har satt ambitiösa mål för delar av verksamheten, t.ex. en ökning av antalet patent och andra former för nyttiggörande av den kunskap som finns vid universiteten. Det finns också en uttalad intention att följa upp resultaten, även om vi tycker

att val av uppföljningsmått inte alltid verkar vara de mest ändamålsenliga. Det finns all anledning att följa landets utveckling på området.

Den svenska styrningen av samverkansarbetet bör uppmärksammas för de senaste årens stora ansträngningar att förbättra lärosätenas roll i kunskaps- och innovationsarbetet. Härutöver har debatten kring behovet av ett tydligare arbetsmarknadsperspektiv på högskoleutbildningen gjort att vissa initiativ tagits inom området. Man får naturligtvis inte heller glömma bort den långtgående decentraliseringen av den svenska högskolan, när ett internationellt perspektiv anläggs. Detta ger lärosätena stora möjligheter att själva utforma sin verksamhet.

Samverkan på lika villkor?

Vårt huvudmål har varit att belysa styrningen av det svenska samverkansarbetet genom jämförelser med hur motsvarande arbete är upplagt i några andra länder. Undersökningarna pekar på tydliga likheter. Men också på skillnader – de kanske mest centrala är de som diskuteras i avsnittet ovan. Den tydligaste likheten mellan Sverige och övriga studerade länder är att det finns goda förutsättningar för lärosätena att utveckla den samverkan som syftar till kunskapsutveckling och tillväxt. Här finns det i alla länderna många aktörer som kan ge finansiellt stöd. Det är också inom detta samverkansområde som statsmakterna verkar vara mest angelägna om att precisera krav och följa upp verksamheten. Samma goda villkor för lärosätena saknas för den samverkan som handlar om forskningskommunikation för folkbildning – alltså för utveckling av demokratin. Och situationen är likartad i alla länderna. Inom detta område saknas i stort sett såväl stödjande aktörer som uppföljning av verksamheten.

Vårt svar på frågan om samverkan sker på lika villkor är alltså nej. Villkoren för lärosätena skiftar mellan länderna, men en annan skillnad är än mer påtaglig. Det samverkansarbete som sker med målet att utveckla demokratin, såväl i Sverige som i de andra studerade länderna, understöds nämligen inte av statsmakterna i samma omfattning som när det gäller samverkan som sker med målet kunskapsutveckling och tillväxt. Detta borde leda till en debatt om prioriteringar och styrmedel inom samverkansuppgiften.

Seminarium den 1 november 2006

Högskoleverket anordnade den 1 november ett seminarium om samverkan och resultatet av denna studie. Syftet var att få reflektioner från personer inom högskolesektorn liksom från finansörer och intresseorganisationer kring studien och statsmakternas styrning av de svenska universitetens och högskolornas samverkansarbete⁵. Diskussionen inleddes med en presentation från Högskoleverket om bakgrund, syfte och mål med studien. Därefter följde presentationer och diskussioner utifrån iakttagelser om och jämförelser mellan Sverige och de studerade länderna. Här redovisas några av de inlägg som gjordes.

Samverkan för utveckling av demokrati

Området ”samverkan för utveckling av demokratin”, dvs. forskningskommunikation i betydelsen folkbildning, diskuterades först. Flera seminariedeltagare lyfte fram att man på nationell nivå i England uppmärksammat behovet av att universiteten marknadsför sig genom sin forskning. Ett framgångsrikt sådant arbete kan bl.a. säkra finansieringen. Några seminariedeltagare menade dock att den här typen av information om forskning inte leder fram till den förtroendefulla dialog mellan forskarna och samhället som är kännetecknande för forskningskommunikation med ett folkbildande syfte. Forskningskommunikationen ska dels göra medborgarna mer reflekterande, dels försöka svara på de frågor som människor tycker är mest angelägna. I ett längre perspektiv är denna kommunikation det som legitimerar de offentliga medel som satsas på forskning.

Politikerna kan stödja dialogen på olika sätt. Någon seminariedeltagare tyckte att forskningskommunikation måste ges betydande utrymme i forskningspropositioner, och en annan lyfte behovet av ytterligare statsanslag för att lärosätena ska klara av att bygga de arenor och nätverk som behövs för ett framgångsrikt arbete. En deltagare lyfte fram att politiker inte alls ska styra universiteten och högskolorna i dessa frågor eftersom det alltid varit så att ytterligare resurser till lärosätena åtföljts av ett oproportionerligt utökat uppdrag. Därför är den bästa styrningen att lärosäten och beslutsfattare kommer överens om de övergripande och långsiktiga målen, och att det sedan är upp till varje lärosäte att utforma verksamheten. Därefter ska den politiska nivån följa upp.

Att politiker måste bli bättre på att använda forskning som kunskapsunderlag för beslut och att bli mer proaktiva framfördes i diskussionen:

5. En deltagarförteckning finns i förteckningen över källor.

Samhällsproblem som lärosätena har identifierat, och som man sedan framför till departementen får genomslag och finansiering till lösning först när trycket från allmänheten blir stort. Men det innebär fem års fördröjning.

Flera framhöll, med hänvisning till föreliggande studie, forskningsrådets viktiga roll för att få forskare att arbeta med forskningskommunikation. Det skapar den förtroendefulla dialogen mellan forskare och samhälle. Här är villkoren som följer med forskningsfinansiering från EU något att ta efter, eftersom man inte får sådan finansiering utan att ha en plan för hur man tänker kommunicera den aktuella forskningen.

Samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt

Därefter diskuterades samverkansområdet ”kunskapsutveckling och tillväxt” – hur universitet och högskolor deltar i kunskaps- och innovationssystemet. En inledande reflektion handlade om orsakerna till att den finska regeringen har genomfört flera reformer under de senaste åren för att öka lärosätenas bidrag till landets ekonomiska tillväxt. Någon menade att den svåra ekonomiska kris som landet befunnit sig i ledde till denna prioritering.

Det rådde dock delade meningar om huruvida den finska modellen är eftersträvänsvärd. De som var negativt inställda till den lyfte fram universitetens och högskolornas autonomi och den fria forskningen som viktigast för ett lands ekonomiska utveckling:

Det är den grundforskning som forskarna själva tar initiativ till som bidrar mest till tillväxten. Det tar ofta 15 – 20 år innan man ser ekonomiska resultat av sådan forskning. Om alla finansiärer enbart ser till tillämpligheten av forskning missar vi viktiga områden för framtiden.

Flera nämnde England – bland annat utifrån vad denna studie visar – som en verklig förebild när det gäller satsningar på att bredda lärosätenas samverkansarbete, dvs. att inte enbart fokusera på naturvetenskap, teknik och medicin när det gäller kommersiell potential:

Vi måste ha ett mer tillåtande angreppssätt för att inte missa nya områden. Vi måste bredda vårt perspektiv för att se vilka branscher som blir viktiga i framtiden.

Samverkan för bättre utbildning

Området ”samverkan för bättre utbildning” handlar om utbildningarnas anpassning till arbetsmarknadens behov och studenternas omvärldskontakter under utbildningen. I diskussionen refererades till kravet på de engelska lärosätena att skapa kopplingar mellan studenter och arbetsmarknad som ett gott exempel att ta efter. En annan menade att

politikerna inte bör peta i utbildningarna. Det är livsfarligt att styra innehållet eftersom snittytan mot arbetsmarknaden ser olika ut. Man måste förstå att de små och mellanstora högskolorna har en lokal förankring, medan de stora universiteten har ett mer internationellt fokus. Många av framtidens studenter kommer att välja utbildning efter att själv ha skaffat sig en uppfattning om var det finns jobb. Det är sedan viktigt att lärosätena tar hand om studenterna under utbildningstiden, att man har någon typ av karriärvägledning.

Att på central nivå ta fram prognoser om arbetsmarknaden för att styra utbildningarnas dimensionering ställde sig flera tveksamma till. Någon såg en ”trendspanare” för den framtida arbetsmarknaden, som en nödvändig kompetens vid varje universitet och högskola.

Summering

Seminariet avslutades med reflektioner kring hur de olika delarna av samverkan kopplas samman i de olika länderna samt styrningen av samverkansarbetet i sin helhet. Seminariedeltagarna enades om att uppföljning av lärosätenas verksamhet är något som måste in i den svenska diskussionen; kanske enligt engelsk modell. Här fanns också förväntningar på att Högskoleverket och andra myndigheter ska utveckla statistik inom de tre samverkansområdena.

Faktaunderlag: samverkan för utveckling av demokratin

England

Informationsverksamhet med olika syften

För folkbildning

I den senaste forsknings- och innovationsplanen underströk den brittiska regeringen att forskningskommunikation i bemärkelsen folkbildning är viktig för att skapa en större tilltro till, och ett engagemang för, forskning hos allmänheten⁶. Regeringens övergripande syfte är att öka allmänhetens förståelse för forskningsprocessen och dess villkor, så att allmänheten bättre accepterar och anammar ny teknik och ny kunskap.

Det organ som driver regeringens politik på området är forsknings- och innovationskontoret OSI⁷ – en del av det brittiska handels- och industriministeriet. Bland dess insatser finns bidrag till forskare från studieovana miljöer som arbetar med forskningskommunikation för folkbildning, undersökningar av allmänhetens tilltro till forskningen och till forskare samt stöd till vetenskapsjournalistik. Även organisationer kan få finansiering från OSI.

En organisation som får stöd är The British Association for the Advancement of Science. Den arbetar såväl nationellt som regionalt och lokalt med forskningskommunikation för folkbildning. Bland deras arrangemang märks den nationella vetenskapsveckan och en årlig vetenskapsfestival. Vidare driver föreningen projekt för att få skolungdomar intresserade av forskning. OSI ger också uppdrag till forskningsråden, det nationella museet för forskning och industri⁸, nationella vetenskapsakademier⁹ samt Science Centers. När det gäller forskningsråden ställer dessa krav på att forskningsansökningar ska beskriva hur man tänker popularisera forskningsresultaten.

Regeringen utvärderar regelbundet satsningarna, bl.a. genom att undersöka allmänhetens uppfattning om forsknings- och utvecklingspolitiken, dess inställning till forskningen som sådan samt hur beslutsfattare och forskare möter allmänhetens frågeställningar. Regeringen undersöker också mediernas bevakning av forsknings- och utvecklingsfrågor.

6. Department for Education and Skills (2004), *Science & innovation investment framework, 2004–2014*, July 2004.

7. Office of Science and Innovation, tidigare OST, dvs. Office of Science and Technology.

8. The National Museum of Science and Industry.

9. Bland vetenskapsakademierna kan nämnas the Royal Society och the Royal Academy of Engineering.

För rekrytering

I drygt tio år har breddad rekrytering varit ett viktigt mål för högre utbildning i Storbritannien. Det framgår av regeringens uppdrag till Hefce¹⁰, den viktigaste finansören av forskning och utbildning. Ett av Hefces strategiska mål är att bredda rekryteringen. För att nå målet finansierar Hefce både universitetens rekryteringsarbete och stödinsatser till studenterna under studietiden, genom programmet Aimhigher. Där ges grundskoleelever möjlighet att prova på studentlivet genom bl.a. sommarskolor. Till sitt stöd har Hefce en rådgivande kommitté som till övervägande del består av universitetsrektorerna.

För marknadsföring och profilering

Den s.k. Lambertrapporten var resultatet av en offentlig utredning och hade en betydande påverkan på lärosätenas samverkansarbete¹¹. I rapporten konstaterades att konkurrensen om näringslivets resurser för forskning blir allt mer globaliserad. Det framhölls särskilt att trenden ger universitetet ökade möjligheter att få forskningsfinansiering från näringslivet, men också ökad konkurrens dem emellan. För att bli ett av de lärosäten som får resurser måste därför näringslivet få kännedom om lärosätets forskning och utbildning. Konsekvensen har blivit att många universitet gör stora insatser för att marknadsföra sina verksamheter för att på så sätt öka den externa finansieringen. En positiv bieffekt är att allmänheten får kännedom om aktuell forskning.

Som en direkt konsekvens av Lambertrapportens resonemang startade University of Warwick tillsammans med fyra andra universitet och den regionala utvecklingsmyndigheten, Advantage West Midlands, ett produktionsbolag för s.k. videobaserade pressreleaser om sin forskning – Research TV. Andra universitet köper också tjänster från produktionsbolaget. Att man överhuvudtaget bedriver verksamheten motiveras med att "People won't invest in you if they don't know who you are".

Med satsningen lyckas universitetet nå ut globalt tack vare att TV-stationer runt om i världen kan sända pressreleaserna utan egna produktionskostnader. Universitetet understryker att man inte ser andra brittiska eller europeiska universitet som huvudkonkurrenter om näringslivets resurser. Istället är det amerikanska och asiatiska universitet som bedöms vara bäst på att marknadsföra den egna verksamheten.

Forskning som kunskapsunderlag för politiska beslut

Regeringen bildade för några år sedan s.k. UK Government Scientific Committee med forskare från olika områden. Syftet var att öka forskningens roll som kunskapsunderlag för politiska beslut. Kommittéerna bildades som en konsekvens av den omfattande kritiken mot politikerna och myndigheternas hantering av utbrottet av galna ko-sjukan – insatserna från deras håll hade dålig

10. Higher Education Foundation Council England.

11. Richard Lambert (2003), *Lambert Review of Business-University Collaborations. Final Report*.

förankring i forskningen inom området. Förutom att universitetens forskare skulle ingå i kommittéerna fanns önskemål från bl.a. regeringen att lägga större vikt vid forskning som kunskapsunderlag för politiska beslut. I detta har universiteten en viktig roll.

University of Warwick genomför regelbundet s.k. Policy Briefings. Man bjuder in politiker och journalister till föreläsningar. De genomförs oftast på universitetets kontor i London, eftersom det ger möjligheter att nå ut nationellt. För att nå till de regionala aktörerna har universitetet nyligen öppnat ett kontor i Birmingham. Det finns också planer på att öppna ett europakontor i Bryssel.

Finland

Inga uttalade krav på universiteten

Den finska universitetslagen förändrades år 2004. Nu framgår det att universiteten ska ”främja forskningsresultatens och den konstnärliga verksamhetens genomslagskraft i samhället”¹². Enligt Undervisningsministeriet inkluderas inte forskningskommunikation för folkbildning i detta uppdrag.

Öppna universitet för alla

I Finland har varje universitet ett s.k. öppet universitet som är öppet för alla oavsett ålder och tidigare utbildning. Undervisningen anses vara en viktig kanal för att sprida forskningsinformation till allmänheten. Tanken är att studierna ska vara allmänbildande, men också att de ska erbjuda ett sätt att bekanta sig med egentliga universitetsstudier. Undervisningen är kostnadsfri. Dessutom finns det s.k. pensionärsuniversitetet som en särskild mötesplats för vetenskapen och de äldre människornas livserfarenhet. Antal studenter och kurser inom det öppna universitetet påverkar statsanslagens storlek.

Forskningsråden ställer krav på popularisering

Finlands Akademi är statlig finansär för grundforskning. Bland uppgifterna ingår att stärka forskningens ställning i samhället. Därför medverkar akademien i, och finansierar, bl.a. öppna föreläsningar, vetenskapsveckor och vetenskapstävlingar. Sedan förra året driver akademien, universiteten och forskningsinstituterna även en gemensam nationell medietjänst – Xperti – riktad till journalister. Här kan också nämnas att akademien i sina utlysningar av forskningsmedel ställer krav på att mottagaren ska popularisera sina forskningsresultat. Tekes¹³ ställer samma typ av krav.

12. 1 kap 4 § 1 stycket Universitetslag 27.6/997/645.

13. Utvecklingscentralen för teknologi och innovation.

Varken Kuopio universitet eller Helsingfors tekniska högskola har omfattande forskningskommunikation. Inte heller finns strategier för området kopplade till lärosätenas övriga samverkan. Vid Helsingfors tekniska högskola besvarades frågan om hur de arbetar med forskningskommunikation för folkbildning med att: "All samverkan är riktad mot företagen".

En satsning som görs från tekniska högskolans sida är att biblioteket förser gymnasieelever med information till deras examensarbeten. Vid högskolan kan också toppstudenter från gymnasiet ta del av föreläsningar. De ges även möjlighet att delta i examinationer och dessa kan sedan ingå i en examen från högskolan.

Katalonien

Den katalanska regeringens målsättning är att stärka regionens forsknings- och innovationsverksamhet betydligt de närmaste åren¹⁴. En strategi för att uppnå målet är att satsa på forskningsinformation. På så sätt är tanken att hela det katalanska samhället ska bli medvetet om att forskning och innovation är viktiga framtidsfrågor.

Regeringens insatser riktar sig särskilt till barn och ungdom. Tanken är att dessa ska bli intresserade av naturvetenskap och teknik för att sedan utbilda sig inom området. Ett led i insatserna är ta fram en nationell plan för forskningskommunikation. Dessutom planerar regeringen att finansiera och medverka i mer avgränsade aktiviteter, t.ex. en årlig vetenskapsfestival, en s.k. School Science Day och en vetenskapstävling för ungdomar. Inom regeringen är det huvudsakligen utbildningsministeriet samt ministeriet för universitet och forskningsverksamhet som ansvarar för att driva dessa frågor. Regeringen har gett den nya medlemsorganisationen Catalan Council for Scientific Communication i uppdrag att genomföra flera av aktiviteterna. I organisationen ingår medier, forskningsinstitut och universitet.

En annan aktör är det katalanska forskningsrådet, Catalan Foundation for Research and Innovation. Rådet medverkar som både finansör och arrangör av aktiviteter. I sammanhanget kan nämnas att år 2008 ses som en viktig milstolpe för arbetet. Då kommer Barcelona att stå som värd för den stora europeiska vetenskapskonferensen Euroscience Open Forum.

Bland återkommande aktiviteter som finansieras av regeringen kan nämnas en vetenskapsfestival och en landsomfattande kampanj riktad till skolorna, School Science Day. En annan återkommande aktivitet som involverar flera katalanska universitet är middagar som syftar till vad man kallar för "research input". Vid middagarna möts forskare, skolbarn, journalister m.fl. för att diskutera aktuella forskningsfrågor. Enligt ministeriet för universitet och forskningsverksamhet är satsningarna lyckade – det ger människor kontakt med forskare och universitetens verksamhet.

14. Generalitat de Catalunya (2005), *Research and Innovation Plan for Catalonia 2005-08*.

Regeringen kommer att följa upp universitetens och andras insatser, huvudsakligen med kvantitativa data. Man vill bl.a. veta hur många publikationer och tv- och radioprogram (timmar och tittare/lyssnare) de medverkat i, hur många som studerar naturvetenskap eller teknik uppdelat på kön, antal deltagare under Vetenskapsfestivalen liksom besökare i olika åldersgrupper till vetenskapsmuseer, antal vetenskapliga konferenser, antal ungdomar som deltar i vetenskapstävlingen samt hur många skolor som medverkar i School Science Day.

Faktaunderlag: samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt

England

Regleringar och styrdokument

Från forskning till innovation

Under perioden 2000–2003 färdigställdes flera rapporter och policydokument som behandlar de engelska universitetens roll i kunskaps- och innovationssystemet. Förutom olika strategidokument från regeringen har slutsatser och förslag från den s.k. Lambertgruppen fått stort genomslag i England¹⁵.

I dokumenten understryks att universiteten har en mycket viktig roll att spela för landets tillväxt. Man framhåller att det inte enbart är genom forskning och utbildning som verksamheten kan bidra till tillväxten. Universiteten måste också göra särskilda satsningar för att omvandla excellent forskning till innovationer och stärka banden till näringslivet, bl.a. när det gäller kunskapsöverföring. En av de centrala tankarna bakom regeringens politik är att universiteten måste bli ännu bättre på att ge något tillbaka till samhället – t.ex. bidra till ekonomisk tillväxt – eftersom de får offentlig finansiering.

Forsknings- och innovationsplan med flera utvecklingsområden

Lambertgruppen arbetade under 2003 med att ta fram förslag för att underlätta samverkan mellan industrin och forskningsutförarna, bl.a. universiteten. Ett tydligt budskap från gruppen var att för de konkurrenskraftiga lärosätena finns stora möjligheter till finansiering från näringslivet.

Under 2004 fastställde den brittiska regeringen en forsknings- och innovationsplan som gäller fram till år 2014¹⁶. Den utarbetades i samarbete med universitet, forskare och näringsliv. Nästan alla förslag från Lambertgruppen återfinns i planen. Till dem hör att

- universiteten och andra forskningsinstitutioner ska bli bättre på kunskapsöverföring och på att uppmärksamma forskningens kommersiella potential
- forskningsråden ska ta mer hänsyn till slutanvändarna av forskningen – näringsliv, offentlig sektor och allmänhet

15. U.K. Government (2002) *Investing in Innovation*; Charles Clarke, Education and Skills Secretary (2003), White Paper: *The Future of Higher Education*; Secretary of State for Trade and Industry (2003), White Paper: *Excellence and opportunity – a science and innovation policy for the 21st century*; Richard Lambert (2003), *Lambert Review of Business-University Collaborations. Final Report*.

16. Department for Education and Skills (2004), *Science & innovation investment framework, 2004–2014*, July 2004.

- de regionala utvecklingsmyndigheterna¹⁷ ska få fler uppgifter för att stödja samverkan mellan universiteten och näringslivet
- det måste finnas regler för hur immateriella rättigheter ska hanteras vid samverkan
- det behövs en ökad finansiering för stödstrukturer för samverkan
- man bör ta fram uppförandekoder för samverkan.

Ingen statlig reglering av äganderätten till forskningsresultat

I England finns ingen särskild lagstiftning för äganderätten till lärares uppfinningar. Därför har universiteten ofta själva utarbetat riktlinjer för detta och för hur intäkter från exploatering av forskningsresultat ska fördelas. En vanlig lösning är att universitetet äger resultaten, men att eventuella vinster delas i varsin tredjedel mellan universitetet, forskaren och institutionen där forskaren är verksam.

Det är dock inte alla universitet som äger de anställdas patenterbara forskningsresultat. Ett exempel på detta är University of Cambridge. Där pågår förändringar, under stora protester från lärarkåren. Enligt förslaget kommer universitetet, och inte de anställda, att äga forskningsresultaten.

Vid University of Warwick har det sedan länge varit universitetet som äger forskningsresultaten, och man har den vanliga "tredjedelslösningen" för fördelningar av vinster. En särskild avdelning inom universitetet utövar äganderätten – Warwick Ventures. Den ansvarar för att forskningsresultat patentskyddas för att sedan kunna exploateras på bästa sätt. För att maximera universitetets nytta har avdelningen en "spetsansats", dvs. man satsar endast på vidareutveckling av sådant som har klara möjligheter till lyckad kommersialisering. Valet föregås av en noggrann utvärdering av forskningsresultatets kommersiella potential, en s.k. innovation audit.

För att skydda uppfinningarna har universitetet en egen patentfond, något som annars är rätt ovanligt. Vidare använder man genomgående externa patentbyråer för att få en så professionell hantering som möjligt av processen.

Att universitet äger forskningsresultaten anser man från Warwick Ventures vara en förutsättning för de satsningar som görs, och verksamheten har också generat betydande inkomster.

Aktörer och resurser

Både centrala och regionala aktörer ger stöd

Det finns flera offentliga aktörer som stödjer de engelska universitetens samverkan med målet kunskapsutveckling och tillväxt. Till de viktigaste räknas

17. Regional Development Agency (RDA).

Hefce¹⁸ och OSI¹⁹, de nio regionala utvecklingsmyndigheterna²⁰ samt de åtta offentliga forskningsråden.

Tillämpad forskning får större tyngd vid tilldelning av basresurser

Hefce är den största forskningsfinansiären för de engelska lärosätena. Medlen avser till största del basresurser för forskning, s.k. first stream funding. Fördelningen mellan lärosätena bygger på de bedömningar av forskningskvaliteten som genomförs vart fjärde eller femte år²¹. I bedömningsarbetet deltar representanter för akademien, men också för näringslivet. Ett resultat av modellen är att ca 75 procent av den totala basfinansieringen koncentreras till de 25 högst rangordnade universiteten.

I nästa utvärdering kommer bedömningsgrunderna att förändras så att de också omfattar antal patent och upphovsrätter²². Med det vill regeringen åstadkomma bättre incitament för lärosätena att satsa på ökad kvalitet i den tillämpade forskningen. Målet är att basresurser i lika stor utsträckning ska tillfalla lärosäten med grundforskning som lärosäten med tyngdpunkt i tillämpad forskning.

Regeringen stimulerar näringslivets efterfrågan

Hefce å ena sidan och regeringen, med bl.a. OSI och ministeriet för handel och industri, å den andra har skilda uppgifter. Hefce hanterar huvudsakligen frågor om universitetens utbud, dvs. att universiteten erbjuder forskning och utbildning som efterfrågas av näringslivet och den offentliga sektorn. OSI är en del av ministeriet för handel och industri²³, och företräder regeringen när det gäller stöd till framgångsrik forskning och innovation. Den ska gälla områden som är viktiga för samhället och ekonomin.

OSI ska bland annat stimulera näringslivet och offentlig sektor när det gäller efterfrågan på universitetens tjänster. För att göra det har man bl.a. infört skattelättnader för de företag – särskilt små och medelstora – som samverkar med lärosäten. Med samma syfte erbjuder man finansiering till gemensamma projekt för näringsliv och universitet.

18. Higher Education Foundation Council for England.

19. OSI står för Office of Science and Innovation bildades i början av april 2006, och är en avdelning vid ministeriet för handel och industri. OSI är en sammanslagning av Office of Science and Technology (OST) och ministeriets innovationsgrupp (IG). Syftet med sammanslagningen är att bättre samordna forskning och innovation.

20. Regional Development Agency (RDA).

21. The Research Assessment Exercise (RAE).

22. En förändring av hur forskningskvalitet ska mätas diskuteras. Regeringen föreslår att i stället för expertpaneler ska huvuddelen av anslagen fördelas utifrån indikatorer.

23. Department of Trade and Industry (DTI).

Third stream funding – för att öka omvärldsrelevansen

Hefce och OSI arbetar också tillsammans för att stärka lärosätenas samverkan med näringsliv och samhälle. Det sker bl.a. genom third stream funding²⁴.

Det första programmet med third stream funding²⁵ omfattade perioden 2000–2004. Det riktade sig till alla lärosäten, och finansierade främst verksamheter som lärosätena själva tagit initiativ till. Programmet följdes av två initiativ med liknande inriktning, som pågick 2004–2006. Huvudspåren i den nuvarande satsningen är att dels öka lärosätenas möjligheter att svara på näringslivets och det övriga samhällets behov (Heif²⁶), dels att få studenter och lärare mer engagerade i lokalsamhället²⁷.

Heif har som huvudmål att bygga upp stödstrukturer för samverkan vid lärosätena. Dessutom arbetar man med s.k. såddfinansiering. De två första finansieringsomgångarna – Heif 1 respektive Heif 2 – var fokuserade på kunskapsöverföring mellan universiteten och näringslivet eller den offentliga sektorn. Även här prioriterades verksamhet som universiteten själva tagit initiativ till. Finansieringen samordnades med särskilda satsningar från OSI för att öka det akademiska entreprenörskapet. Ett av resultaten är att man har byggt upp ett tiotal centrum för sådant entreprenörskap, där majoriteten av universiteten är inblandade, som erbjuder affärsrådgivning och praktiska entreprenörskapsutbildningar.

Ett center för entreprenörskap har byggts upp vid University of Warwick – Mercia Institute of Enterprise. Bland dess verksamheter kan nämnas idétävlingar för socialt företagande, seminarier om affärsplaner och nätverk, affärsrådgivning till små och medelstora företag, satsningar på kvinnligt företagande samt utveckling av kurser i entreprenörskap för studerande på grund- och forskarutbildningsnivå. Man har också en internationell inriktning på sin verksamhet genom dels samarbete med lärosäten i Ryssland och Estland, dels internationella studiebesök.

Prestationsbaserad tilldelning från 2006

I början av augusti 2006 startade en ny finansieringsomgång inom Heif, den s.k. Heif 3. Satsningen har en delvis ny inriktning, bl.a. är den mer än tidigare fokuserad på att skapa stödstrukturer inom universiteten för att bättre kunna tillgodose regionala behov. Den skiljer sig också från tidigare third stream funding genom att 75 procent av medlen kommer att tilldelas utifrån en prestationsbaserad modell. De återstående 25 procenten kommer att förde-

24. För forskning får universiteten två ytterligare slags statlig finansiering – first stream funding respektive second stream funding. First stream kommer från Hefce och avser basresurser. Dessa fördelas utifrån kvalitetsgranskningar, den s.k. Research Assessment Exercise (RAE). Second stream kommer från forskningsråden.

25. Higher Education Reach-Out to Business and the Community Fund (HEROBC).

26. Higher Education Innovation Fund.

27. Higher Education Active Community Fund (HEACF). Programmet beskrivs närmare i kapitlet om samverkan för bättre utbildning.

las i konkurrens utifrån ansökningar. Syftet med förändringen var att universiteten ska se näringsliv och offentlig sektor som en del av kärnverksamheten. Hefce hoppas också kunna ge universiteten bättre planeringsförutsättningar genom att hälften av den prestationsbaserade delen kommer att vara relaterad till antal anställda. Dessutom har hänsyn tagits till dels externa medel, t.ex. från uppdragsforskning och licensiering, dels lärosätets egeninitierade aktiviteter. Det senare mäts i form av antal anställda för tekniköverföring och kontakter med små och medelstora företag eller organisationer. Det finns också några parametrar som har bäring på samverkan inom utbildningen²⁸. För att inte tilldelningen till ett lärosäte ska variera alltför mycket i förhållande till nuvarande resurser finns en övre respektive nedre gräns för hur stora resurser ett lärosäte kan få.

Third stream funding för en tudelad sektor

De parametrar som ligger till grund för fördelning av Heif 3 är omdiskuterade. Kritiker menar att modellen tar för lite hänsyn till excellens i forskning. Man anser också att modellen borde ta hänsyn till hur framgångsrikt lärosätet är när det gäller att skapa nya företag.

Bland kritikerna finns representanter för University of Warwick. De är inte nöjda med att varken excellens i forskning eller nyföretagande kommer ge utslag inom Heif 3 trots att universitetet räknar med att få nästan maximal tilldelning i den prestationsbaserade delen. Man menar att det finns en stark koppling mellan framgångsrik forskning och framgångsrikt arbete med nyföretagande, patentering och licensiering. Universitetet hamnade högt i den senaste utvärderingen av brittisk forskning²⁹ samtidigt som det är framgångsrikt i att kommersialisera forskningsresultat, särskilt i att skapa nya företag.

En kommentar från Hefce till kritiken är att de nya principerna är tänkta att leda till en tudelad sektor – alla ska inte satsa på excellens i forskning. Man tänker sig att universitet som varken kan få basfinansiering (first stream funding) eller resurser från forskningsråden (second stream funding) i stället ska få medel för utbildning och samverkan med näringsliv och offentlig sektor.

Coventry University är ett av de lärosäten som satsat på tillämpad forskning, och har också avdelningar av institutsliknande karaktär. Idag är endast en liten andel av finansieringen first eller second stream funding. Inte heller räknar man med att få någon större utdelning inom Heif 3 till att börja med. Däremot har man större förhoppningar om en stark ökning av medlen på längre sikt. Strategin är att ännu mer inrikta sig på tillämpad forskning, särskilt uppdragsforskning med regionala uppdragsgivare. Den utveckling man ser framför sig är att inom några år bli ett av de lärosäten som inriktar sig på utbildning och s.k. third stream activities.

28. Se kapitlet Samverkan för bättre utbildning för en beskrivning av dessa parametrar.

29. RAE.

Regionerna mer i fokus sedan slutet av 1990-talet

I slutet 1990-talet bildades nio regionala utvecklingsmyndigheter och samtidigt fick universiteten ett allt starkare regionalt fokus³⁰. Ett viktigt avstamp för universitetens insatser på området togs av deras samarbetsorganisation, UUK³¹, och Hefce. De utarbetade flera rapporter om universitetens regionala roll och hur den borde utvecklas.

I dag har Hefce ett delvis regionalt perspektiv på verksamheten. Myndigheten stödjer universitetsforskning inom discipliner där universiteten i en region inte är framgångsrika, men där näringslivet har kunskapsbehov. Mot detta har kritiska röster höjts. Kritiker menar att Hefce lägger sig i universitetens angelägenheter alltför mycket.

Hefce har också anställda i varje region. De samarbetar med universiteten och övriga regionala aktörer, t.ex. för att bygga upp forskningssamarbeten mellan universiteten och det lokala eller regionala näringslivet. Näringslivet behöver då inte betala de fulla kostnaderna för universitetens tjänster, utan en stor del av finansieringen sker med medel från de regionala utvecklingsmyndigheterna.

För att ytterligare utveckla universitetens roll i regionerna har Hefce bildat regionala råd³². I dessa ingår myndighetens regionala tjänstemän, de regionala utvecklingsmyndigheterna, regionala regeringstjänstemän³³, representanter för andra forskningsfinansiärer samt för det regionala näringslivet och för offentlig sektor.

Också de regionala myndigheterna har byggt upp strukturer för att involvera universiteten i tillväxtarbetet. De har bland annat inrättat s.k. Science and Industry Councils, och är på väg att etablera s.k. Science Cities. Meningen är att Science and Industry Councils ska stärka samverkan med näringslivet, stödja innovation och ge stöd i frågor som rör regional forskning och utveckling. Science Cities är tänkta att fungera som ingångar för näringslivet då det vill samarbeta med regionens forskare.

Forskningsråden undersöker innovationspotential

De åtta forskningsråden finansierar huvudsakligen grundforskning. Tilldelningen av medel baseras på expertgranskning, s.k. peer review, av projektansökningarna. Medlen betecknas som second stream funding. Ungefär 75 procent av rådets anslag går till ett drygt 20-tal universitet. Det har visat sig vara samma universitet som får finansiering när Hefce fördelar medel utifrån mätningar av forskningens kvalitet.

30. Utvecklingsmyndigheterna Regional Development Agencies (RDA) ingår i Ministeriet för handel och industri (DTI). De ska verka för hållbar utveckling.

31. Universities UK.

32. Regional Advisory Groups.

33. I varje region finns en representant för varje departement. Syftet är att öka den regionala samordningen av statlig verksamhet.

Under de senaste åren har varje forskningsråd tagit fram egna planer för utveckling av kunskapsöverföring och samverkan med näringslivet. Exempelvis ska forskningsrådet för konst och humaniora ta fram nya modeller för kunskapsöverföring mellan upplevelseindustrin och universiteten. Forskningsråden har också systematiskt börjat undersöka innovationspotentialen i ansökningar.

När det gäller framtida prioriteringar för forskningsråden finns starka önskemål från OSI att de ska öka sitt samarbete med de regionala utvecklingsråden. Därigenom hoppas man hitta effektiva strukturer för samverkan mellan näringsliv och forskare samt för kommersialisering av forskningsresultat.

Uppföljning

Regelbunden uppföljning sedan några år tillbaka

Sedan några år tillbaka följer Hefce upp lärosätenas samverkan med näringslivet och det övriga samhället³⁴. Data och analyser används av regeringen vid den årliga avstämningen av forsknings- och innovationsplanen. Uppföljningen kommer också att användas för att fördela resurser i den nya finansieringsomgången av Heif.

Uppföljningen omfattar nyckeltal, finansiella uppgifter samt kvalitativa uppgifter om lärosätenas strategier och mål. Den senaste undersökningen avrapporterades i januari 2005, och är den fjärde i ordningen. Enligt Hefce fyller undersökningen en central funktion för regeringens satsning på ökad samverkan mellan lärosätena och det omgivande samhället. Man är från regeringens sida angelägen om att få en uppfattning om effekterna av de ökade resurserna till samverkan mellan lärosätena och omvärlden, och om vilka lärosäten som är framgångsrika. På Hefce ser man emellertid betydande svårigheter när det gäller att dra slutsatser kring sådana samband. Man är också tydlig med att undersökningen inte syftar till att rangordna lärosätena eftersom den inte tar hänsyn till vilken inriktning de olika lärosätena har på sin verksamhet.

Hefce framhåller att arbetet inte gynnas av att man pekar ut de lärosäten som är mest framgångsrika. I stället anser man att olika lärosätens framgång inom olika områden ska uppmärksammas.

Enligt lärosätenas rapporter till Hefce har uppföljningen gjort det enklare för dem att styra den egna verksamheten inom området, och arbetet med att ta fram underlag till undersökningen är användbart även internt. Också de regionala utvecklingsmyndigheterna har god hjälp av uppföljningen. De kvalitativa delarna där lärosätena beskriver sina mål och strategier underlättar myndigheternas arbete med att koppla samman företagen med rätt lärosäte inom regionen.

Enligt Hefce är uppföljningen den ena viktiga delen av en nationell strategi för att öka universitetens omvärldsrelevans – man hoppas sätta press på lärosätena att öka sitt utåtriktade arbete. Den andra viktiga delen är third stream

34. Higher Education-Business and Community Interaction survey (HE-BCI).

funding – genom ekonomiska styrmedel vill man göra det attraktivt för lärosätena att satsa på samverkan.

Uppföljning med olika signaler

Den senaste uppföljningen lyfter fram att lärosätenas egna strategier har omsatts i konkret verksamhet, t.ex. i ett ökat fokus på små och medelstora företag. I jämförelse med föregående uppföljningar har dock vissa områden tappat mark. Exempelvis har antalet nystartade företag med ursprung i universitetsforskningen minskat, liksom intäkterna från universitetens immateriella rättigheter. Man konstaterar också att de egna universiteten i jämförelse med amerikanska har förhållandevis låga intäkter från licensiering – universiteten satsar hellre på att starta företag än att licensiera sina patent. Det senare kan exemplifiera hur uppföljningen påverkar val av parametrar i den prestationsbaserade modellen för tilldelning av medel inom Heif 3. Hefce kom fram till att licensiering av patenterbara forskningsresultat gynnar landets tillväxt mer än kommersialisering genom nya företag. För att öka incitamenten för licensieringsalternativet valde Hefce därför att enbart premiera intäkter från licensiering i tilldelningsmodellen.

Finland

Regelverk och styrdokument

Forskning är en förutsättning för ekonomisk tillväxt

I utvecklingsplanen för forskning och utbildning presenterar regeringen sina nationella målsättningar och strategier³⁵. För perioden 2003–2008 beskrivs regeringens syn på sambanden mellan offentlig forskningsfinansiering och utvecklingen inom ekonomin, sysselsättningen och näringslivet. För att stärka förutsättningarna för innovation konstaterar regeringen att principerna för samverkan mellan lärosätena³⁶ och näringslivet måste klargöras. Regeringen lyfter också fram lärosätenas ansvar för nyttiggörande av forskningsresultat måste bli tydligare och att högskolorna måste bli bättre på att bidra till regionernas ekonomiska utveckling.

Ny samverkansuppgift för universiteten

Konkreta avtryck från utvecklingsplanen syns bland annat i universitetslagen. Lagen ändrades 2005 så att det bland universitetens uppgifter numera ingår att samverka med samhället. Samverkan var viktig för de finska universiteten redan innan ändringen gjordes i universitetslagen. I lagen står:

35. Undervisningsministeriet (2003), *Utbildning och forskning 2003–2008*.

36. I detta kapitel används lärosäten som den gemensamma beteckningen för universitet och yrkeshögskolor.

Universiteten skall fullgöra sina uppgifter i samverkan med det övriga samhället och främja forskningsresultatens och den konstnärliga verksamhetens genomslagskraft i samhället.³⁷

Förändringen kom till stånd för att regeringen ville möjliggöra för universiteten att själva äga och kommersialisera forskningsresultat. Intressant att notera är att så sent som i början av 1970-talet var det förbjudet för de finska universiteten att samarbeta med industrin. Sedan skedde en snabb förändring. I dag anses samverkan med näringslivet som en av universitetens viktigaste uppgifter. Yngre universitet anses vara mest framgångsrika, och en orsak till det kan vara att de inte upplevt tiden då samverkan var förbjudet.

Yrkeshögskolor med tydligt samverkansuppdrag

Yrkeshögskolorna har ännu tydligare krav på sig att samverka med det omgivande samhället. I yrkeshögskolelagen framgår att verksamheten ska stödja ”den regionala utvecklingen och ta hänsyn till näringsstrukturen i regionen”.³⁸ Det framgår vidare att yrkeshögskolorna

skall utföra sina uppgifter så att [de] samarbetar med näringslivet och det övriga arbetslivet särskilt inom den egna regionen samt med inhemska och utländska högskolor och andra läroanstalter.³⁹

Utöver krav i lagstiftningen markeras den regionala rollen genom att yrkeshögskolorna ofta ägs gemensamt av kommuner eller kommunförbund, stiftelser och staten.

Mål och medel för samverkan i kontrakten

I de treåriga kontrakten mellan Undervisningsministeriet och respektive lärosäte utvecklar ministeriet sin syn på samverkan. Där preciseras mål och medel, t.ex. för regional utveckling och innovation. Till de krav som ställs på samtliga universitet hör att de ska samverka såväl med andra universitet som med yrkeshögskolorna, allt för att skapa en effektiv organisation för regional utveckling. De ska också bli bättre på att samverka med näringslivet genom ett ökat fokus på kommersialisering av forskningsresultat, stärkt affärskunskap samt stöd till entreprenörskap. Under åren 2004–2006 genomförs ett nationellt program för att öka universitetens genomslag i regionerna.

Regeringen ställer även krav på yrkeshögskolorna att driva regionalt utvecklingsarbete tillsammans med andra lärosäten. Sådan samverkan har också startat, bl.a. i form av gemensamma strategier för samverkan. Det regionala utvecklingsarbetet förväntas stärka banden mellan universitet och yrkeshögskolor och det lokala näringslivet samt även att stärka lärosätenas roll i det regionala innovationssystemet.

37. 4 § Universitetslagen 27.6/1997/645.

38. 4 § Yrkeshögskolelagen.

39. 5 § Yrkeshögskolelagen.

En kommentar från lärosätesrepresentanter vi mötte var att beslutsfattare för några år sedan särskilt prioriterade högskolans bidrag till den regionala tillväxten. Fortfarande är universitetets regionala roll i den här bemärkelsen viktig, men nu prioriteras anpassning av forskning till globaliseringen med syfte att attrahera internationella resurser och toppforskare. Regeringen arbetar därför för att identifiera de områden där de finska universiteten kan vara konkurrenskraftiga internationellt sett.

Samhällstjänster – en tredje verksamhetsgren

I Finland finns en tredje verksamhetsgren för universitet och yrkeshögskolor kallad samhällstjänster, vid sidan av forskning och utbildning. Dit hör när man från nationellt eller internationellt håll efterfrågar kunskapsunderlag och expertkompetens från universiteten. Vidare ingår sektorns arbete för regional utveckling.

Förändringar av lärarundantaget på väg

Med förändringen av universitetslagen och planer på ett förändrat lärarundantag vill regeringen klarlägga att universiteten både kan äga och kommersialisera forskningsresultat. Universiteten kan också numera själva äga utvecklingsbolag för att skapa stödstrukturer för kommersialisering.

Förändringarna av lärarundantaget kommer inte att innebära att det avskaffas. En anställd ska även fortsättningsvis kunna äga resultat från forskning som är finansierad av direkta statsanslag. Däremot föreslås att universiteten ska äga resultat från externfinansierad forskning. De resultat som den anställda kommer att äga kan publiceras fritt, men patenterbara forskningsresultat måste alltid anmälas till universitetet.

Målet med anmälningsplikten är att den anställda och universitetet ska vara överens om äganderätten, och att universitetet ska få kännedom om alla patenterbara forskningsresultat. Universitetet har i sin tur en skyldighet att klargöra sin ståndpunkt inom en viss tid, t.ex. om man vill överta rätten till ett forskningsresultat. Det kan exempelvis gälla om den anställda inom sex månader varken har publicerat ett resultat eller meddelat universitetet om att han eller hon vill kommersialisera det.

Den föreslagna förändringen kan ses som en kodifiering av hur det i praktiken fungerar vid många finska lärosäten redan idag.

Otaniemi International Innovation Center (OIIC) är en avdelning inom Helsingfors tekniska högskola med uppdrag att utveckla samverkan med det omgivande samhället. Inom avdelningen ryms en rad uppgifter, t.ex. administrativt stöd för forskningsansökningar, rådgivning kring licensiering och patentfrågor, karriärvägledning samt service till alumner. Avdelningen har också egna kurser i entreprenörskap och immaterialrätt, som riktar sig till både studenter och anställda.

Universitetet har valt att samla alla de stödjande funktionerna för omvärldskontakter för att på bästa sätt upparbeta och bibehålla kontakter med näringslivet. Hälften av avdelningens finansiering kommer från statsanslag, medan resterande del är intäkter från utåtriktad verksamhet, t.ex. licensiering. Den fortsatta utvecklingen planeras ske tillsammans med andra universitetet i regionen. Under beteckningen "Helsinki University of Innovation" tänker de samordna innovationsstödet.

Nya drivkrafter för såväl universitet som lärare

Parallellt med införandet av en samverkansuppgift gavs universitetet möjlighet att bilda utvecklingsbolag för att kunna exploatera forskningsresultat. Bolagsbildandet måste godkännas av Undervisningsministeriet, som också har avsatt resurser som universitetet kan ansöka om. Därutöver finns resurser för universitetens patentansökningar. Företrädare för universitetet är dock långt ifrån nöjda med förutsättningarna för bolagsbildandet. De resurser som får användas i bolagens verksamhet anses otillräckliga. Därför vill de få möjlighet att omfördela medel från forskning och utbildning till bolagen.

För att öka drivkrafterna i lärarkåren för kommersialisering av forskningsresultat är antalet patentansökningar numera meriterande för en akademisk karriär.

Aktörer och resurser

Flera aktörer stödjer samverkansarbetet

Till aktörer som stödjer de finska universitetens och högskolornas medverkan i kunskaps- och innovationssystemet hör Vetenskaps- och teknologirådet, Undervisningsministeriet, handels- och industriministeriet, innovationsmyndigheten Tekes⁴⁰, stiftelsen Sitra⁴¹ och Finlands Akademi.

Högnivåråd formar framtidens forsknings- och teknologipolitik

Vetenskaps- och teknologirådet är det organ som i stor utsträckning bestämmer den finska inriktningen inom vetenskap, teknik och innovation. Till rådets uppgifter hör att ta fram planer och förslag om inriktning och samordning av forsknings- och teknologipolitiken. Rådet har hög status och statsministern är dess ordförande. I rådet sitter ytterligare ministrar, t.ex. undervisningsministern, handels- och industriministern samt finansministern. Finlands Aka-

40. Utvecklingscentralen för teknologi och innovation.

41. Jubileumsfonden för Finlands självständighet.

demi, Tekes, universiteten, industrin samt arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer är också företrädade.

Direkta statsanslag från Undervisningsministeriet

Undervisningsministeriet ansvarar för styrningen av forskningspolitiken och högskolorna. I ansvaret ligger bl.a. uppgiften att tilldela anslag till universitetet och yrkeshögskolorna. Av ministeriets finansiering till universitetet är ungefär 90 procent av det totala anslaget s.k. basfinansiering. Resterande 10 procent av anslaget ska finansiera nationella program inom olika områden, t.ex. satsningar för att öka affärskunskan vid universitetet samt insatser för regional utveckling.

Av basfinansieringen är knappt 10 procent finansiering för samhällstjänster. Anslaget är beroende av hur stor verksamhet man har inom det öppna universitetet och inom andra områden som inte tillhör universitetens kärnverksamhet.

En liten del av basfinansieringen fördelas utifrån prestationsrelaterade kriterier. Dessa är huvudsakligen knutna till excellens i forskning och utbildning. Ett kriterium har dock bäring på samverkan med det omgivande samhället, nämligen omfattningen av finansiering från exempelvis EU, näringslivet eller den offentliga sektorn. Att ministeriet tilldelar resurser till ett universitet utifrån hur väl det samverkar med samhället uppfattas av företrädare för universitetet som signaler på att politikerna prioriterar dessa frågor. Det finns i och med detta, som någon av de vi intervjuade uttryckte det: ”en god stämning kring innovationsfrågor i landet”.

Anslaget är ett ramanslag. Den interna fördelningen inom varje universitet är alltså inte något som ministeriet har synpunkter på. I varje fall inte så länge lärosätet når målen med verksamheten.

Yrkeshögskolorna får basfinansiering, dvs. medel för löpande verksamhet, från såväl Undervisningsministeriet som andra offentliga aktörer. Ungefär hälften kommer från ministeriet, resterande delen är finansiering från kommuner och regioner. Ministeriet tilldelar också anslag för enskilda projekt. En allt större del av resurserna går till medfinansiering av projekt med en regional inriktning.

Även yrkeshögskolorna får en liten del av anslaget från ministeriet utifrån en prestationsbaserad modell. Regional påverkan är ett av de kriterier som ligger till grund för tilldelningen. Liksom för universitetet är det förhållandevis små resurser som tilldelas på detta sätt.

Undervisningsministeriet stödjer också sex s.k. universitetscentrum. Dessa är sammanslutningar av universitet och verksamhetsidén är att stärka den egna verksamhetens regionala påverkan.

Kuopio universitet är ett av fyra universitet i det som kallas Universitetscentrum för Östra Finland. Detta ska möta regionens behov på olika områden, bl.a. genom att ta fram stödstrukturer för tekniköverföring till det regionala näringslivet. Dessutom ska forskningen öka inom discipliner som är viktiga för regionen. Förutom samverkan med övriga universitet i landet ses yrkeshögskolorna i regionen som särskilt viktiga partner för att tillgodose behoven hos näringslivet.

Handels- och industriministeriet driver innovationsfrågor

Vid sidan av Undervisningsministeriet är det inom regeringskansliet främst handels- och industriministeriet som är inblandat i universitetens och högskolornas verksamhet, även om det sker indirekt. Ministeriet har som huvuduppgift att stärka näringslivets konkurrenskraft. Det gör man bl.a. genom att driva forsknings- och innovationsfrågor utifrån det behov som finns i näringslivet. För detta arbete har ministeriet dels flera ämbetsverk, dels flera s.k. centraler. Det stora industriforskningsinstitutet VTT⁴² är en av dessa centraler, Tekes är en annan. En gemensam satsning under senare tid är det nationella programmet kring entreprenörskap i utbildningen som flera ministerier är inblandade i. Programmet kan ses som ett första steg i regeringens planer på en större satsning kring entreprenörskap.

Tekes – viktig inom innovationsområdet

Målet med Tekes verksamhet är att stärka det finska näringslivets konkurrenskraft. Man riktar sig till dels universiteten, yrkeshögskolorna och forskningsinstituterna, dels näringslivet. En uppskattning är att knappt hälften av anslagen går till verksamhet vid universiteten.

Till Tekes viktigaste verksamhet hör teknologiprogrammen. Inom dessa finansierar man projekt inom informations- och kommunikationsteknologi, nanoteknik samt affärskunskap och affärsutveckling. Projekten genomförs i nära samverkan mellan näringslivet och högskolorna eller forskningsinstituterna.

Sitra tillhandahåller såddfinansiering och riskkapital

Stiftelsen Sitra tillhandahåller tidig såddfinansiering och riskkapital. Stiftelsen kompletterar på så sätt Tekes verksamhet. Utöver att Sitra erbjuder finansiering bedriver stiftelsen också egna projekt inom forskning, utbildning och affärsutveckling.

Finlands Akademi – ett forskningsråd som betonar tillämpning

Finlands Akademi är den viktigaste finansiären av landets forskning. Merparten av dess resurser går till projekt vid universiteten, och medlen fördelas i konkurrens. Forskningsansökningarna till Akademien granskas dels utifrån möjligheter till framgång inom grundforskningen, dels utifrån tillämpningsmöjligheter.

42. Statens tekniska forskningscentral.

Röster om den finska samsynen bland forskningsfinansiärer

För att få bättre genomslag för sina satsningar anser regeringen att samverkan mellan finansiärer och andra aktörer på innovationsområdet måste öka. Det är huvudsakligen Tekes, Sitra och Finlands Akademi som pekas ut. Redan i dag har Finlands Akademi en hel del samarbete med Tekes. De båda finansiärernas huvudmän – undervisnings- respektive handels- och industriministeriet – anses ha en samsyn kring hur universiteten ska styras, t.ex. principer för resursfördelning och regleringar.

En kommentar från universitetssidan är att man i huvudsak uppskattar samsynen på nyttiggörande av forskning, och att man är positiv till samstämmiga signaler om prioriteringar från finansiärer och beslutsfattare. Kritiker menar dock att ett allvarligt problem är att forskningen håller på att bli alltför styrd av externa finansiärer. Man menar att den starka fokuseringen på nyttiggörande i bemärkelsen ekonomisk nytta är negativt för forskningskvaliteten.

Uppföljning

Undervisningsministeriet följer årligen upp universitetens och yrkeshögskolornas insatser i förhållande till målen och uppdragen i kontrakten. Man följer också upp lärosätena utifrån mål och insatsområden i utvecklingsplanen för utbildning och forskning. Det sker både kvalitativt och kvantitativt. Den kvantitativa delen görs inom ramen för den s.k. Kota-databasen, där det bl.a. finns uppgifter om lärosätenas kostnader för samhällstjänster. Bland de kvalitativa uppgifterna finns beskrivningar av utvecklingen och resultat av nationella satsningar.

När det gäller uppföljning som görs av enskilda aktörer kan nämnas hur Tekes arbetar med uppföljning. Myndigheten följer regelbundet upp såväl projektverksamheten som myndighetens övergripande inriktning. Det var för övrigt år 2005 som Tekes senast utvärderade och reviderade sin övergripande inriktning. Till sin hjälp hade man intressenter från näringslivet, forskarvärlden och den offentliga sektorn. Utvärderingen ledde fram till planer på att skapa teknologiprogram inom områden som tidigare inte prioriterats, t.ex. hälsa och välfärd.

Katalonien

Regleringar, styrdokument och resurser

Första kombinerade forsknings- och innovationsplanen

Under de senaste tio åren har innovationsfrågor getts en större vikt i Katalonien, och år 2000 sjuöppades en innovationsplan. I den prioriterades frågor kring dels finansiering av utvecklingsprojekt, dels näringslivets efterfrågan på kunskap från universiteten. I den nu gällande innovationsplanen lyfte regeringen in ytterligare områden.

Vägledande för arbetet åren 2005–2008 är att positionera landet som ett av de ledande i Europa inom forskning och innovation⁴³. Man konstaterar dock att problemen är många och komplexa, t.ex. att satsningarna på forskning från näringsliv och offentlig sektor överlag är låga i jämförelse med andra EU-länder. Andra problem är att det saknas stabila strukturer för att omvandla forskning till innovationer och det finns brister i samordningen dels inom Katalonien, dels mellan spanska och katalanska aktörer.

Bland de strategiska målen i planen ingår en ökning av antalet gemensamma projekt mellan universiteten och näringslivet samt framtagande av utvecklingsstrategier för viktiga industrisektorer. Regeringen prioriterar också att bygga upp strukturer för att koppla samman forskning med kunskapsöverföring och innovation. Man hoppas därigenom att få fler entreprenörer och teknikbaserade företag.

Även mer konkreta program presenteras i planen. De har i huvudsak två inriktningar, där den ena specifikt syftar till att göra det katalanska näringslivet och den offentliga sektorn mer kunskapsintensiva. Den andra har en mer allmän samhällsinriktning och är tänkt att skapa en mer innovativ kultur och ett nytt förhållningssätt till forskning i samhället. För att få en effektiv kommersialisering av forskningsresultat ska universiteten äga dem. Läraren får dock del av vinsten vid en lyckad kommersialisering.

Att stärka forskning genom satsningar på redan starka forskargrupper och infrastruktur är högt prioriterat. Utöver detta finns särskilda program för teknik- och kunskapsöverföring mellan universiteten och näringslivet eller den offentliga sektorn samt program för att stimulera entreprenörskap.

Målen för samtliga program berör såväl forskningskvalitet som nyttiggörande av universitetens och andra forskningsutförares verksamhet. Det gäller oavsett om det är frågan om forskningsfinansiering eller stöd till kunskapsöverföring mellan universiteten och det omgivande samhället. Bland målen märks fler patent, förbättrad kapacitet vid universiteten för kunskapsöverföring, fler forskare i näringslivet och en ökning av näringslivets påverkan på universiteten.

Kontrakten sätter mål för universitetens verksamhet

För att genomföra och följa upp såväl forsknings- och innovationsplanen som universitetens verksamhet används de fyraåriga kontrakt som upprättas mellan det katalanska utbildningsministeriet och universiteten. I kontrakten anger regeringen mål och inriktning för universitetet. Det finns dock fler syften med kontrakten, bl.a. vill man synliggöra universitetens verksamhet och resultat för den katalanska allmänheten.

43. Generalitat de Catalunya (2005), *Research and Innovation Plan for Catalonia 2005-08*.

Resurser utifrån åtaganden

I kontrakten finns såväl övergripande som mer detaljerade mål, uttryckta som åtaganden på olika områden. Bland de övergripande målen – ca tio för varje universitet – ingår att utveckla system för teknik- och kunskapsöverföring samt att medverka i det regionala utvecklingsarbetet.

För varje övergripande mål kommer man överens om aktiviteter som ska bidra till måluppfyllelse, t.ex. att universitetet ska utvärdera sitt arbete med tekniköverföring eller öka resurserna till tekniköverföring och innovation. Ett annat exempel är krav på att universitetet ska utforma sin egen forsknings- och utvecklingsplan så att den tillgodoser näringslivets behov.

För varje övergripande mål kommer man också överens om precisa åtaganden uttryckta som kvantitativa mål. Att öka antalet patent och licenser med 3 procent eller att nå upp till 50 procent externfinansiering är exempel på sådana. Vilka åtaganden som gjorts, och huruvida lärosätet sedan uppfyller dessa, påverkar resurstilldelningen. Att ett universitet får resurser beroende på hur väl det klarat sina åtaganden har kritiserats utifrån att målen är alltför lätta att nå – att det i realiteten inte är någon utmaning att tillgodose kraven. Trots att det ifrågasätts om modellen verkligen driver utvecklingen tillräckligt snabbt kommer en allt större del av finansieringen att fördelas på detta sätt. Utöver de direkta anslagen finns medel för samverkan att söka i program som annonseras i forsknings- och innovationsplanen.

Aktörer

Trots att det inte är förrän under de senaste åren som innovationsfrågor och samverkan mellan universiteten och övriga samhället har fått någon större uppmärksamhet, har det funnits stödjande offentliga organ inom området sedan 1980-talet. Bland dessa märks rådet för forskning och innovation, *Cirrit*⁴⁴. Det driver forsknings- och innovationsfrågor strategiskt och samordnar dessutom olika katalanska initiativ. Regionens president är ordförande, och ledamöter finns från ministeriet för universitet, forsknings- och kunskaps-samhället och från arbetsmarknads- respektive industriministeriet. De båda ministerierna medverkar i programverksamhet inom ramen för forsknings- och innovationsplanen, men har sina huvudsakliga roller som policyskapare. Alla de katalanska ministerierna har för övrigt egna budgetar för forskning och utveckling.

Centrum för innovations- och affärsutveckling (*Cidem*) är en utförare av forsknings- och innovationspolitiken, och driver program för teknik- och kunskapsöverföring, innovation och entreprenörskap.

44. El Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial.

Uppföljning

I forsknings- och innovationsplanen har regeringen angett hur man ska följa upp utvecklingen, och undersöka om programmen ger önskade effekter. För att kunna följa verksamheten har man utvecklat nyckeltal, t.ex.

- utveckling av antalet forsknings- och utvecklingsprojekt mellan universitetet och näringslivet eller den offentliga sektorn
- antal forskare i förhållande till övrig personal som arbetar med innovationsfrågor
- antalet entreprenörskapsprogram vid universitetet
- antal patent per miljoner invånare
- intäkter från näringslivet till tekniköverföringskontoren
- antal företag som skapats till följd av offentligt finansierad forskning.

Utöver denna typ av nyckeltal används den årliga uppföljningen av kontrakten för att få kunskap om planens effekter.

En arbetsmodell i Katalonien som exempel

Vid Universitat Politècnica Catalunya (UPC) finns två enheter som arbetar med att öka samverkan med målet kunskapsutveckling och tillväxt. Det är dels kontoret för tekniköverföring, CTT, dels entreprenörskapsprogrammet Innova.

CTT har funnits sedan 1987, och har ca 35 anställda fördelade på flera platser i Katalonien. Verksamheten har en breddansats, vilket innebär en satsning på överföring av många forskningsresultat. Målgrupper är universitetets samtliga 2 500 forskare och näringslivet. Gentemot forskarna driver kontoret kampanjer för att dessa dels ska uppmärksamma den kommersiella potentialen i sin forskning, dels vara öppna för att arbeta med uppdragsforskning. Man finansierar även forskargrupper inom områden där näringslivet har särskilt stort behov av tekniköverföring. För att göra näringslivet medvetet om möjligheten till samverkan med universitetet anordnar CTT seminarier samt besöker företag, branschorganisationer och mässor. Dessutom har kontoret en informationstjänst riktad till företag, t.ex. i fråga om reformer samt nya regleringar kring patent.

CTT:s nuvarande inriktning är förhållandevis ny. Tidigare var kontoret främst ett administrativt stöd för kontrakts-, löne- och skattehantering. Kontoret rapporterar årligen om sin verksamhet till universitetets ledning. Uppföljningen omfattar kvantitativa uppgifter om bl.a. antal patent, företagskontakter och seminarier.

Programmet Innova stödjer entreprenörskap och nyföretagande, och har funnits sedan slutet av 1990-talet. Verksamheten riktar sig till såväl studenter och lärare som näringsliv och det övrigt samhället. Inom lärosätet erbjuder Innova utbildning i entreprenörskap samt inkubatorsverksamhet. Utanför universitetet vill man främst nå tidigare studenter som startat företag. Till dem erbjuder Innova ett nätverk för att utbyta erfarenheter och ge varandra stöd. De engageras också i entreprenörskapsutbildningar. Resurser som universitetets bibliotek och Innovas affärsrådgivning är också tillgängliga för f.d. studenter.

Utöver stöd till akademikernas företagande har Innova ett särskilt uppdrag från Industriministeriet. Det är att marknadsföra Katalonien utanför landet som ett attraktivt område för företagsetableringar.

Innova följer upp sin verksamhet med uppgifter om antal patent, företag, och kurser samt omfattningen av studentdeltagande, externfinansiering m.m.

Faktaunderlag: samverkan för bättre utbildning

England

Policydokument och rekommendationer anger riktningen

I början av 2000-talet utredde den brittiska regeringen framtiden för den högre utbildningen. Bland de aktuella frågorna fanns anpassning till arbetsmarknadens behov. Utredningsarbetet resulterade i olika policydokument och rekommendationer till lärosätena⁴⁵.

Karriärvägledning i centrum

Ett av de utredningsuppdrag som regeringen tog initiativ till handlade om karriärvägledningen vid universiteten. I arbetet medverkade universitetens samsamarbetsorganisation, UUK⁴⁶. Utredningen resulterade bland annat i rekommendationer till lärosätena att enas om en minsta servicenivå till både studenter och presumtiva arbetsgivare.⁴⁷

Framtiden för högre utbildning – ett ökat samarbete med näringslivet

I en vitbok från 2003 redovisade regeringen sin syn på framtiden för högre utbildning⁴⁸. Som prioriterade förbättringsområden angavs bland annat starkare band mellan universiteten och näringslivet, ökade regionala hänsyn samt ett ökat antal högutbildade för att möta kompetensbehoven i samhället. Detta gällde utbildningen, men regeringens strategi gällde också behovet av stärkta band mellan universiteten och näringslivet i forskningen.

Som ett led i att förstärka samarbetet med näringslivet införde man en ny examen kallad Foundation Degree. Det är kortare utbildningar där kursutveckling sker i samarbete med arbetsgivare. Ofta ges utbildningen på uppdrag av en bestämd arbetsgivare.

Genom en annan reform ställdes krav på att studenterna ska få kunskaper som är viktiga för yrkeslivet. På så sätt ska anställningsbarheten öka. Detta fokus var också ett uttalat krav från finansieringsmyndigheten Hefce, som då började finansiera kurser i exempelvis muntlig och skriftlig kommunikation samt projektarbete.

45. Se exempelvis Charles Clarke, Education and Skills Secretary (2003), White Paper: *The Future of Higher Education*; Sir Martin Harris (2001), *Modernising HE careers education. A framework for good practise*; Richard Lambert (2003), *Lambert Review of Business-University Collaborations. Final Report*.

46. Universities U.K.

47. Sir Martin Harris (2001), *Modernising HE careers education. A framework for good practise*.

48. Charles Clarke, Education and Skills Secretary (2003), White Paper: *The Future of Higher Education*.

Också offentlig sektor prioriterades av regeringen. Motivet var att viktiga yrkesgrupper inom sektorn, t.ex. lärare och vårdpersonal, måste ha utbildningar med stark arbetsmarknadsanpassning. Expansionen av högre utbildning planerades för övrigt att ske med en inriktning mot det som de engelska arbetsgivarna efterfrågade. Förutom Foundation Degrees utgjorde prioriteringen av flexibelt lärande en viktig del av regeringens politik för att klara denna expansion.

När man diskuterar styrningen av de engelska lärosätena är det viktigt att komma ihåg att dessa har stor frihet, åtminstone finns få tvingande regleringar för hur de ska utforma sin verksamhet. Det innebär bl.a. att universiteten kan starta vilka kurser och utbildningar de vill. Undantagna från denna huvudregel är ett fåtal yrkesutbildningar inom vård- och lärarutbildningar, där det finns särskilda examinationsmål. Friheten inskränks också i viss mån genom att Hefce⁴⁹ kan påverka sådana utbildningar som är offentligt finansierade.

När det gäller kraven att ge studenterna relevanta kunskaper för yrkeslivet finns exempel från Coventry University. Där erbjuder man fr.o.m. år 2006 studenterna särskilda utbildningsblock med detta syfte. Blocken kan väljas under alla studieår. Vilka utbildningsblock som ska erbjudas tas fram utifrån diskussioner med arbetsgivare. Förutom kurser i sådant som presentationsteknik och projektkunskap innehåller utbildningen besök av gästföreläsare från personalavdelningar, studiebesök på företag eller offentlig sektor samt organisationsstudier. Även volontärbete kan ingå. Universitetet satsar dock bredare än enbart utbildningsblocken. Till exempel görs undersökningar av vilken kunskap arbetsgivare efterfrågar. Sedan utformas kurser utifrån informationen. Mer djupgående kontakter har universitetet med ett tjugofemtal arbetsgivare. Med dem diskuterar man frågor kring bl.a. kurs- och utbildningsinnehåll samt tillträde.

Enligt universitetet är deras helhetssyn på kopplingen till arbetsmarknaden ovanlig. Man ser den som en fortsättning på en tradition av nära samarbete mellan universitetet och det lokala arbetslivet, framför allt bilindustrin.

Universitetet följer upp hur det går för sina tidigare studenter med syfte att utveckla verksamheten. Här används information från en nationell databas, bl.a. om yrke, arbetsgivare, lönenivå och bostadsort. Informationen används för att ge studenterna kunskap om vilka yrken en viss utbildning kan leda till och kunskap om trender när det gäller branscher och yrken. Informationen används också för samverkan i forskningen. Universitetet kan exempelvis få kännedom om vilka företag de tidigare studenterna arbetar vid, och kan på så sätt utveckla sina relationer med dessa företag.

49. Higher Education Funding Council for England.

Lärosätets särskilda arbetsgivarstrategi syftar till att både bygga och stärka samarbeten med arbetsgivarna. Huvudsakliga målgrupper är små och medelstora företag som finns lokalt eller regionalt. I arbetet samverkar man med regionala aktörer som handelskammaren och den regionala utvecklingsmyndigheten.

Det finns också en internationell vinkling på universitetets samverkansarbete. Det motiveras med de ca 150 nationaliteter som finns representerade bland studenterna. Till motiven hör även att skapa bättre förutsättningar för internationell studentrekrytering, något som är en viktig inkomstkälla. Två karriärvägledare arbetar enbart med internationella samverkansfrågor. De ska förmedla deltidsarbeten och praktik till internationella studenter. Eftersom praktiken ofta genomförs i studentens hemland ska karriärvägledarna bygga upp och stärka kontakter med arbetsgivare i de aktuella länderna. De internationella studenterna följs upp mer noggrant än de inhemska, särskilt de som flyttar tillbaka till sina hemländer. Syftet är att dels kunna använda dem för att skaffa praktikplatser till deras landsmän som nu studerar vid lärosätet, dels öka den internationella studentrekryteringen.

Lambertrapporten

En central utredning när det gäller samverkan var den s.k. Lambertrapporten, som kom i slutet av år 2003. Redan innan rapporten färdigställdes uttryckte regeringen att förslagen skulle bli dess politik. Bland förslagen ingick att universiteten skulle använda sina tidigare studenter i arbetet med att anpassa utbildningarna till arbetsgivarnas behov. Även uppdragsutbildning behandlades i rapporten. Man var mycket tydlig med att den borde öka i omfattning. Syftet var inte enbart att öka kompetensen i den engelska arbetskraften, utan även att uppdragsutbildning skulle kunna generera inkomster för universiteten.

Flera aktörer stödjer arbetet

Det finns flera aktörer som både sätter agendan och stödjer lärosätena. Bland de viktigaste är utbildningsdepartementet⁵⁰, Hefce, ett tjugofemtal branschvisa kompetensråd⁵¹ samt de nio regionala utvecklingsmyndigheterna⁵².

Departementet anger riktningen ...

Utbildningsdepartementet utformar inriktningen på den högre utbildningen, och hur resurserna i stora drag ska användas. Däremot är departementet inte inblandat i anslagstilldelning till enskilda lärosäten eller den övriga direkta styrningen av lärosätena.

50. Department for Education and Skills (DFES).

51. Sector Skills Councils.

52. Regional Development Agency.

... medan Hefce utför politiken

Som nämnts har de engelska universiteten en stor frihet när det gäller valet av utbildningsutbud och utformning av utbildningarna. För den övervägande delen av den utbildning som är anslagsfinansierad har dock Hefce en hel del inflytande.

Regionala behov allt mer i fokus

Hefce uttrycker sin roll som att se till att det läggs lika stor vikt vid studenternas val och universitetens frihet som vid landets behov av utbildade. Det senaste har sedan början av 2000-talet kompletterats med diskussioner om de regionala behoven.

Numera handlar de nationella diskussionerna främst om övergripande prioriteringar, t.ex. att antalet studenter inom naturvetenskap och teknik ska öka. På regional nivå är man mer exakt i sina prioriteringar. Här sker ett nära samarbete mellan Hefces regionala representanter och de regionala utvecklingsmyndigheterna samt bl.a. regionala hälso- och sjukvårdsmyndigheter.

De 25 nationella och branschvisa kompetensråden är aktörer som är djupt involverade i bestämning av utbildningsutbudet inom olika branscher. Råden är godkända av utbildningsdepartementet men oberoende, och leds av arbetsgivarrepresentanter för industrin. Målet är att arbetskraften bättre ska tillgodose arbetsgivarnas efterfrågan. Råden har också verksamhet som direkt påverkar universiteten, t.ex. ackrediterar de vissa universitetskurser. Dessa kurser ska ha ett odiskutabelt arbetsmarknadsperspektiv.

En kommentar från företrädare för Coventry University är att man till största del är nöjd med att dialog sker på många plan och med många aktörer. Bland annat ser lärosätet den professionella ackrediteringen som kvalitetsdrivande. Lärosätet upplever dock att nationella och regionala prioriteringar inte alltid är samstämmiga. Det gör att lärosätet inte vet om man ska anpassa sig till de nationella eller regionala behoven.

Third stream funding för utåtriktade studentaktiviteter

Genom särskild finansiering från Hefce ska universitetens samverkan med näringslivet och det övriga samhället stärkas, s.k. third stream funding. Det första programmet från Hefce med sådan finansiering omfattade perioden 2000–2004⁵³. För utbildningsområdet handlar det om stöd till verksamheter för att öka studenternas anställningsbarhet. Anslagen ska huvudsakligen finansiera utåtriktad verksamhet som är knuten till forskning, men det finns också utrymme för att finansiera aktiviteter inom utbildningen.

Programmet följdes av två liknande initiativ – Heif 1 och Heif 2⁵⁴. Båda har avslutats – Heif 2 så sent som i augusti 2006. Därefter tog den s.k. Heif 3 vid, som är en finansieringsomgång med samma inriktning, men med ett nytt sätt att fördela resurser. Huvuddelen fördelas utifrån en prestationsbaserad

53. Higher Education Reach-Out to Business and the Community Fund (HEROBC).

54. Higher Education Innovation Fund 1 respektive 2.

modell, medan medlen tidigare fördelades i konkurrens utifrån ansökningar. De parametrar som ligger till grund för tilldelning avser nästan uteslutande samverkan i forskningen. Bland de få student- eller utbildningsrelaterade indikatorerna finns uppgift om antal studentaktiviteter och praktikplatser samt intäkter från uppdragsutbildning.

Vid sidan av Heif finns ett särskilt program för att öka engagemanget i lokalsamhället bland såväl studenter som lärare⁵⁵. Förutom att stödja lokalsamhället är syftet att bredda studenters och lärares erfarenheter. Finansieringen ska göra att de enkelt kan delta i volontärarbete. Under 2006 kommer programmet att till viss del ändra fokus. Den nya inriktningen innebär att projekten ska få en tydligare koppling till utbildningen genom att aktiviteterna knyts till kvalitetsutveckling.

Volontärarbete vid University of Warwick involverar många inom universitet – drygt 1 600 av ca 20 000 studenter och anställda deltar på något sätt. Det finns också många projekt och program som studenter och anställda har att välja på. Ett av dessa är Warwick Volunteers. Som volontär inom programmet kan man ge läxläsningshjälp till skolelever, vara kontaktperson till psykiskt funktionshindrade, arbeta med parkskötsel osv. För studenterna är volontärarbetet ett sätt att förbättra möjligheterna på arbetsmarknaden efter examen, något som Warwick Volunteers tagit fasta på i sin marknadsföring: "Volunteering is fantastic for your CV". De kunskaper studenter skaffar sig genom volontärarbete dokumenteras enligt en nationell standard. Dessutom är det möjligt att tillgodoräkna sig arbetet i sin examen, något som är särskilt intressant för dem som tänker arbeta i ideella organisationer eller professionellt med välgörenhet.

Uppföljning

Hefce följer upp lärosätenas samverkan med det omgivande samhället i en särskild undersökning sedan några år tillbaka⁵⁶. Den största delen handlar om samverkan inom forskning, men det finns också uppgifter som avser utbildning⁵⁷. För utbildningen undersöker Hefce bl.a. omfattning av uppdragsutbildning, hur lärosätena möter regionala utbildningsbehov samt hur man samarbetar med de branschvisa kompetensråden. De flesta uppgifterna samlar myndigheten in, men vissa kommer från statistikmyndigheten Hesa, t.ex. omfattningen av uppdragsutbildning⁵⁸.

Den statistik som Hesa själva publicerar har också koppling till samverkan. Bland annat tar myndigheten in uppgifter från lärosätena som avser utexaminerades situation, t.ex. sysselsättning och utbildningsbakgrund för olika

55. Higher Education Active Community Fund (HEACF).

56. Higher Education – Business and Community Interaction Survey (HE-BCI).

57. I kapitlet om samverkan för kunskapsutveckling och tillväxt finns ytterligare information den här uppföljningen. I det här kapitlet används lärosäten som den gemensamma beteckningen för universitet och yrkeshögskolor.

58. Higher Education Statistics Agency.

yrken. Till detta kan läggas en nystartad webbportal med data om såväl utbildningar som enskilda lärosäten⁵⁹. Ett syfte med portalen är att informera om arbetsmarknadsläget för utexaminerade.

Finland

Förändringar i såväl universitets- som yrkeshögskolelagen

I utvecklingsplanen för forskning och utbildning som gäller för perioden 2003–2008 finns de nationella målen för universitetens och yrkeshögskolornas insatser inom utbildningen⁶⁰. Bland de viktiga nyheterna för samverkansområdet som annonserades där var förändringar av såväl universitets- som yrkeshögskolelagen.

Förändring av universitetslagen

Universitetslagen ändrades år 2005 så att det numera även formellt ingår bland universitetens uppgifter att samverka med det omgivande samhället. I lagen står:

Universiteten skall fullgöra sina uppgifter i samverkan med det övriga samhället och främja forskningsresultatens och den konstnärliga verksamhetens genomslagskraft i samhället.⁶¹

För utbildningens del handlade förändringen bland annat om att kompetensförsörjningens betydelse för den regionala utvecklingen tydliggjordes. Därutöver var tanken att stärka såväl utbildningarnas som olika examinas koppling till arbetslivet, där praktik fördes fram som ett medel. En ny examensstruktur infördes också för att bättra tillgodose samhällets utbildningsbehov.

Vid Helsingfors tekniska högskola arbetar man intensivt för att åstadkomma en koppling mellan utbildning och arbetsliv. Utgångspunkten är att samverka i forskningen är det som möjliggör en väl fungerande samverkan i utbildningen. Utifrån detta synsätt har man skapat en särskild kommitté för forskning och utbildning med ledamöter från näringslivet. Dessutom arrangeras "stormöten" med representanter för näringslivet några gånger om året och universitetet har löpande kontakter med fackföreningar. Satsning på adjungerade lärare från näringslivet och krav på praktik i samtliga utbildningar ger studenterna omvärldskontakter under utbildningstiden.

För att veta om utbildningarnas innehåll stämmer överens med arbetsgivarnas efterfrågan följer man upp hur de tidigare studenterna uppfattar sin utbildning. Undersökningen kompletteras med ett webbaserat diskussionsforum. Där kan de tidigare studenterna ge synpunkter på sin utbildning utifrån erfarenheterna i arbetslivet.

59. Webbportalen heter Teaching Quality Information Site, <www.tqi.ac.uk>.

60. Undervisningsministeriet (2003), *Utbildning och forskning 2003–2008*.

61. 4 § Universitetslagen 27.6/1997/645.

Ny yrkeshögskolelag ställer stora krav

Kraven på yrkeshögskolorna är mer omfattande än på universiteten. I yrkeshögskolelagen från år 2003 står att dessa

har till uppgift att meddela sådan högskoleundervisning som baserar sig på arbetslivets och arbetslivsutvecklingens krav [samt att] stödja individens yrkesutveckling. [Yrkeshögskolorna] skall utföra sina uppgifter så att [de] samarbetar med näringslivet och det övriga arbetslivet särskilt inom den egna regionen samt med inhemska och utländska högskolor och andra läroanstalter.⁶²

I lagen betonas vikten av samordning och utveckling av arbetslivsorientering, bl.a. för att bidra till regional utveckling. Därför uppmuntras lärare att medverka i utbytestjänstgöring med näringslivet. Det är också ett tydligt mål att examina ska tillgodose arbetslivets krav på kompetens. Därför är praktik ett obligatoriskt inslag. Här kan också nämnas att för kunna avlägga en masterexamen krävs arbetslivserfarenhet efter grundexamen, och masterstudenter yrkesarbetar ofta parallellt med studierna.

Utöver vad lagen säger blir den regionala rollen också tydlig genom att yrkeshögskolorna ofta ägs gemensamt av kommuner eller kommunförbund, stiftelser och staten.

Undervisningsministeriet styr på olika sätt

Undervisningsministeriet beslutar om vilka utbildningar som ska ges och hur utbildningarna ska dimensioneras. Resurstilldelningssystemet används för att få universiteten och yrkeshögskolorna att arbeta i önskad riktning.

Kontrakten ger mål och resursramar

Undervisningsministeriet använder en modell med kontrakt för styrningen av lärosätena. Kontrakten gäller i tre år, är speciellt utformade för varje lärosäte samt innehåller verksamhetsmål och resursramar.

För universiteten finns kvantitativa mål för bl.a. antal heltidsstudenter inom olika utbildningsområden, men också för uppdragsutbildning. Andra mål är relaterade till den utåtriktade verksamheten. Dessa är kvalitativa och beskriver vad universitetet ska ägna sig åt, t.ex. att medverka till att de vuxenstuderande får arbete efter utbildningen.

Också för yrkeshögskolorna finns båda sorternas mål. Till de kvantitativa hör antal heltidsstudenter, och till de kvalitativa hör samverkan med andra universitet och yrkeshögskolor för regional utveckling samt med andra yrkeshögskolor om praktik, karriär- och rekryteringservice.

Att utforma målen kräver en lång process där man bl.a. använder resultatinformation från uppföljning av tidigare kontrakt, statistik om lärosätena⁶³ samt nationella och regionala prognoser kring arbetsmarknadens behov som under-

62. 4 § och 5 § Yrkeshögskolelagen.

63. För universiteten heter databasen Kota, medan motsvarande databas för yrkeshögskolorna heter Amkota.

lag. I det senare fallet ser ministeriet lärosätena som viktiga partner för att få en korrekt bild av arbetsmarknadsläget, och har därför omfattande samråd med dessa. Samråden kompletterar de utredningar om arbetsmarknadens behov som görs av undervisnings- och arbetsmarknadsministeriet. Den samlade bilden diskuteras mellan ministeriet och varje lärosäte innan kontraktet fastställs. Hur regionala myndigheter ser på utbildningsbehoven spelar också in.

Enligt representanter från ministeriet har det från olika delar av samhället börjat ifrågasättas om det är möjligt att styra utbildningsutbudet mot arbetsmarknadens behov. IT-området används som ett exempel. Utifrån en tidigare brist beslutade ministeriet att öka utbildningen. När studenterna examinerades hade efterfrågan sjunkit drastiskt. Denna erfarenhet har lett till ett mer långsiktigt tänkande. Numera använder man t.ex. förväntade pensionsavgångar som den viktigaste utgångspunkten för prognoser.

Resurstilldelning utifrån många parametrar

Universiteten får direkta statsanslag för samverkan

Av universitetens resurser från Undervisningsministeriet är ca 90 procent basfinansiering, dvs. finansiering för den löpande verksamheten. Av dessa är i sin tur knappt 10 procent finansiering för samhällstjänster⁶⁴, där anslaget storlek beror på omfattningen av verksamhet utöver kärnverksamheterna forskning och utbildning. En liten del av basfinansieringen fördelas utifrån prestationsrelaterade kriterier. Dessa är huvudsakligen knutna till excellens i forskning och i utbildning. Ett kriterium har dock bäring på samverkan inom utbildningen, nämligen studenternas etableringsgrad på arbetsmarknaden.

Vid sidan av basfinansieringens finansiering av samhällstjänster finns anslag från ministeriet till särskilda nationella program inom området, t.ex. för regional utveckling.

Kommuner finansierar löpande verksamhet vid yrkeshögskolorna

Yrkeshögskolorna får hälften av sin basfinansiering från Undervisningsministeriet och hälften från sina andra ägare, dvs. kommuner, kommunförbund eller stiftelse. Därutöver finansierar ministeriet också enskilda projekt, t.ex. karriär- och rekryteringsservice och aktiviteter för regional utveckling. En liten del av anslaget från ministeriet är prestationsbaserat. I denna är bl.a. regional påverkan och samverkan med arbetslivet kriterier som ligger till grund för tilldelning.

Regelbunden uppföljning

Undervisningsministeriet följer regelbundet upp universitetens och yrkeshögskolornas insatser i förhållande till mål och uppdrag enligt kontrakten. Mi-

64. I Finland finns en tredje verksamhetsgren vid sidan av forskning och utbildning. Den kallas samhällstjänster, och dit hör verksamheter där man från nationellt eller internationellt håll efterfrågar kunskapsunderlag och expertkompetens från universiteten. Vidare ingår högskolesektorns arbete för regional utveckling.

nisteriet följer också upp lärosätena utifrån mål och insatsområden i den nationella utvecklingsplanen för utbildning och forskning.

Katalonien

Kontrakten sätter mål för universitetens verksamhet

För att genomföra sin politik för högre utbildning upprättar det katalanska utbildningsministeriet kontrakt med universiteten. I dessa anges mål och inriktning för varje universitet. På sikt ska de användas för en renodlad mål- och resultatstyrning av de katalanska universiteten.

Resurser utifrån åtaganden

I kontrakten finns såväl övergripande som mer detaljerade mål. Bland de övergripande målen – ett tiotal för varje universitet – ingår exempelvis att universiteten ska förstärka sin karriärvägledning och förbättra kontakten med tidigare studenter. För varje sådant mål kommer man överens om dels aktiviteter som ska bidra till måluppfyllelsen, dels åtaganden uttryckt som kvantitativa mål. Åtaganden och måluppfyllelse påverkar resurstilldelningen.

Systemet med kontrakt har kritiserats såväl från lärosäten som ministerier för att målen är för lätta att nå – att det i realiteten inte är någon utmaning att tillgodose kraven. Trots att modellens förmåga att driva på utvecklingen ifrågasätts, kommer en allt större del av finansieringen att fördelas på det här sättet.

Non Official degrees – för att möta arbetsmarknadens efterfrågan

I Katalonien finns s.k. Non Official Degrees, som syftar till att tillgodose direkta utbildningsbehov inom näringslivet. Dessa finansieras inte med offentliga anslag, utan arbetsgivare och studenter betalar själva. Inte heller är utbildningsministeriet inblandat när det gäller utbildningsplaner och kvalitetssäkring. Universiteten arbetar i stället i nära samverkan med arbetsgivarna för att planera och öka kvaliteten på utbildningarna.

Den katalanska utvärderingsmyndigheten⁶⁵, utvärderar i regel inte Non Official Degrees, men kan göra det på uppdrag av ett enskilt universitet. Att man inte gör det regelmässigt beror på att man ser systemet som självreglerande, dvs. om utbildningarna inte håller önskad kvalitet kommer heller inte arbetsgivarna att finansiera dem. Myndigheten anser också att eftersom studenterna är uppmärksamma på möjligheterna till en anställning kommer de inte att söka dem som inte håller en godtagbar kvalitetsnivå.

Det katalanska undervisningsministeriet vill att systemet med Non Official Degrees ska upphöra i framtiden. Att de finns överhuvudtaget anser man beror på att centralregeringen, dvs. den spanska regeringen, endast tillåter att vissa

65. Agència per a la Qualitat del Sistema Universitaria de Catalunya (AQU).

utbildningar finansieras med offentliga medel. Det är dock möjligt för centralregeringen att godkänna en Non Official Degree och därmed anslagsfinansierad, t.ex. när den är väl etablerad hos såväl universiteten som arbetsgivarna.

Ministeriet och utvärderingsmyndigheten är viktiga aktörer

Utbildningsministeriet och utvärderingsmyndigheten är viktiga aktörer inom området. Ministeriet beslutar om utbildningsplatser och vilka anslag som ska tilldelas varje universitet utifrån det som överenskommits i kontrakten. För att få bättre kunskaper om vilken kompetens som behövs i arbetslivet har ministeriet tagit initiativ till dialog mellan universiteten och arbetsgivare. Helst hade ministeriet sett att arbetsgivarna själva tagit initiativ till dialogen, men det har inte gjorts.

Mot ministeriets initiativ har dock studenterna protesterat. Från studenthåll är man nämligen rädd för att dialogen kommer att minska universitetens oberoende.

Utvärderingsmyndighetens insatser avser dels utvärderingsverksamhet, dels information till blivande studenter om arbetsmarknadsläget. I utvärderingarna tas hänsyn till arbetsmarknadens behov ifråga om både utbildningsinnehåll och utbildningsplatser. För att kunna ge information om arbetsmarknadsläget till blivande studenter gör myndigheten uppföljningar av tidigare studenter. Man följer upp bl.a. arbetets inriktning och lönenivån. Ungefär hälften av dem som examineras från ett katalanskt universitet medverkar i undersökningen. Undersökningens resultat publiceras på webben, bl.a. tillsammans med information om arbetsmarknadsbehoven.

Uppföljning av kontrakten

Uppföljningen av lärosätenas verksamhet sker huvudsakligen genom kontrakten mellan ministeriet och varje universitet.

Två exempel

Universitat Politècnica de Catalunya

Vid det tekniska universitetet Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) i Barcelona arbetar man med karriärvägledning och med studenternas inträde på arbetsmarknaden. Arbetet utförs av en organisation som i svensk översättning skulle kunna kallas UPC:s vänskapsförening, som ska vara en brygga mellan utbildningarna och arbetsmarknaden. Medlemmarna utgörs av studenter, tidigare studenter och företag.

I dag finns ca 4 000 medlemmar, varav ca 250 är katalanska och internationella företag. Verksamheten finansieras med medlemsavgifter från såväl de enskilda personerna som företagen. Systemet med medlemsföretag är föreningen för övrigt nästan ensam med – det finns inte vid något annat katalanskt universitet.

Till alla sina medlemmar erbjuder föreningen bl.a. tillgång till universitetsbiblioteket, karriärvägledning, rådgivning om kompetensutveckling samt hjälp med översättning eller språkgranskning vid ansökningar om arbete. Till företagen erbjuds delvis andra tjänster, t.ex. stöd vid rekryteringar samt möjligheter att marknadsföra sig gentemot studenter och anställda.

Föreningen gör egna undersökningar för att utveckla verksamheten, bl.a. hur tidigare studenters karriärer ser ut och vilken uppfattning arbetsgivarna har om de av sina anställda som kommer från UPC. Båda undersökningarna utgör också viktiga delar av universitetets uppföljning av sina tidigare studenter. Tanken är att UPC ska förändra utbildningarnas innehåll med hjälp av resultaten.

Arbetslösheten är relativt låg bland UPC tidigare studenter. Bland dem som anlitar föreningen – vilket är de allra flesta – har nästan 90 procent ett arbete tre månader efter sin examen.

Universitat Rovira i Virgili

Sedan 10 år tillbaka har den ekonomiska fakulteten vid Universitat Rovira i Virgili (URV) ett omfattande praktikprogram som kallas Tre vägar till arbetsmarknaden. Programmet berör fakultetens samtliga 2 000 studenter, och anses framgångsrikt – endast 5 procent av de nytexaminerade är arbetslösa.

Den första vägen till arbetsmarknaden innebär att alla studenter under sina två sista utbildningsår ges möjlighet till praktik. Praktiken är konstruerad så att studenterna praktiserar halvdagar och studerar övrig tid. Den andra vägen innebär att fakulteten hjälper studenterna till kortare anställningar – vanligen sex månader – direkt efter examen. Det här är en speciell anställningsform som går under beteckningen praktikkontrakt. Den tredje vägen går ut på att fakulteten hjälper studenterna att få längre projektanställningar. För att matcha arbetsgivare med studenter driver fakulteten en webbaserad databas.

Att fakulteten har möjlighet att stödja ekonomistudenternas inträde på arbetsmarknaden sägs bero på att man sedan länge prioriterat samverkan med regionens näringsliv. Man har bl.a. en väl fungerande, rådgivande, grupp som består av företrädare för näringsliv och offentlig sektor. Den stödjer fakultetsledningen med omvärldsanalyser och arbetar för att få fler arbetsgivare engagerade i praktikprogrammet. I gruppen har man lyckats engagera de mest framstående företrädarna för arbetsmarknaden i regionen.

Bilaga I: Ur Högskolan samverkar

Nedan citeras sammanfattningen ur rapporten Högskolan samverkar⁶⁶. Syftet med utvärderingen är att ge perspektiv på och kunskap om hur universiteten och högskolorna samverkar med omvärlden. Ett mål är också att bidra till utvecklingen inom området. I utvärderingen ingår att lyfta fram de lärosäten som bedriver det bästa samverkansarbetet.

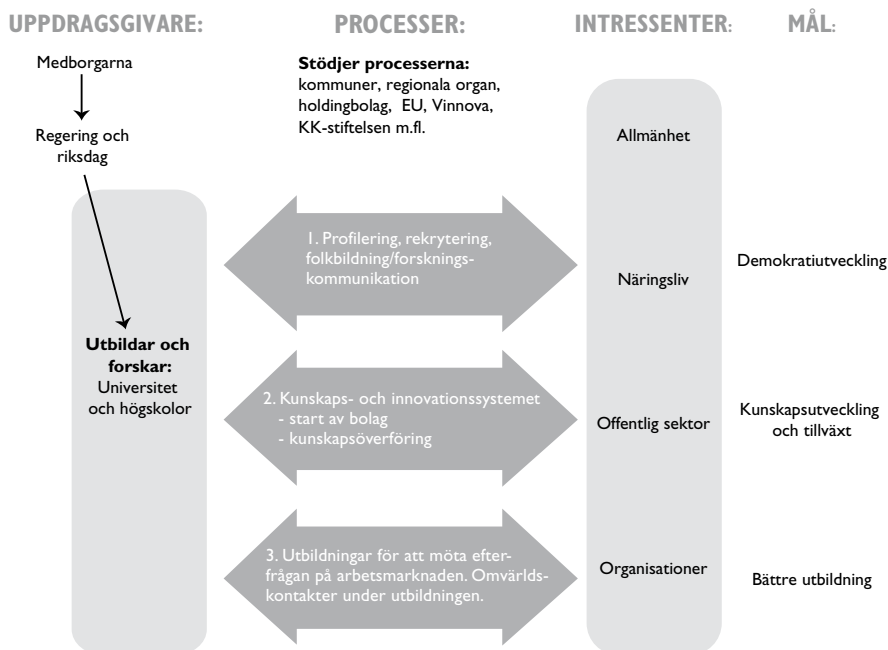
Det finns inte en ”tredje uppgift”

Det är inte längre relevant att tala om en ”tredje uppgift”. Samverkan är ett förhållningssätt som är väl integrerat i forskning och utbildning.

Vi är imponerade av det arbete som sker vid universiteten och högskolorna. En betydande utveckling har skett under de senaste tio åren. Vi tycker oss dock se att samverkan med målet att utveckla demokratin har nedprioriterats något såväl av statsmakterna som av lärosätena de senaste åren.

Nedanstående figur visar vår bild över universitetens och högskolornas samverkan med omvärlden.

Universitetens och högskolornas samverkan med omvärlden

Figuren illustrerar på vems uppdrag universiteten och högskolorna samverkar med omvärlden, vilka intressenterna är, genom vilka processer man samverkar, vilka aktörer som stödjer samverkansarbetet samt målen med samverkan.

66. Högskoleverket (2004), *Högskolan samverkar* (Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R), s. 7 f.

Universiteten och högskolorna samverkar med det omgivande samhället genom att forska och utbilda. Uppdraget att samverka har getts av regering och riksdag – och indirekt av medborgarna – huvudsakligen genom högskolelagens krav på samverkan:

Högskolorna skall också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet.

Universiteten och högskolorna samverkar med allmänheten, näringslivet, offentlig sektor och olika organisationer. Bland de aktörer som stödjer processerna finns kommuner, regionala organ, myndigheter som t.ex. Verket för innovationssystem (Vinnova), Stiftelsen för kunskap och kompetensutveckling (KK-stiftelsen), de holdingbolag som är knutna till olika lärosäten samt den Europeiska unionen (EU). Målen med universitetens och högskolornas samverkan med omvärlden har vi, utifrån statsmakternas intentioner, tolkat som

- demokratiutveckling
- kunskapsutveckling och tillväxt
- bättre utbildning.

Samverkan sker genom tre huvudprocesser som är kopplade till lärosätenas forskning och utbildning:

1. Arbetet med profilering, rekrytering och folkbildning/forskningskommunikation.
2. Medverkan i kunskaps- och innovationssystemet för att ge stöd till start av bolag och kunskapsöverföring.
3. Utformning av utbildningar för att möta efterfrågan på arbetsmarknaden och att studenterna ges möjlighet till omvärldskontakter under sin utbildningstid.”

Bilaga 2: Länder och lärosäten

England

Allmänt om sektorn

Högskoleutbildning i England ges vid universitet och högskolor. Det finns 89 universitet i England. Varje lärosäte som har examensrätt i grundutbildningen och minst 4 000 heltidsstudenter kan ansöka om att bli universitet. Det krävs inte – som i Sverige – forskning och forskarutbildning. Högre utbildning ges även vid högskolor med olika inriktningar.

Läsåret 2002/03 fanns det totalt drygt 940 000 heltids- och drygt 520 000 deltidstudenter inom grundutbildningen i England.

Utbildningsdepartementet är ansvarigt för utbildningspolitiken men delegerar tillämpningen till myndigheter, i England huvudsakligen Hefce (Higher Education Funding Council for England).

I England bedrivs den offentligt finansierade forskningen vid universitet och forskningsinstitut. Det är Office of Science and Innovation (OSI) – en del av det brittiska handels- och industriministeriet – som ansvarar för forskningspolitiken.

Trots lärosätenas autonomi har staten ett stort inflytande över högskolesektorn genom finansieringen. Denna varierar dock: från 80–90 procent av de totala kostnaderna för vissa lärosäten till bara 10 procent för andra.

Besökta lärosäten

Coventry University, <www.coventry.ac.uk>

Coventry University fokuserar på yrkesutbildningar och tillämpad forskning. Där finns 18 000 studenter, varav 3 000 forskarstuderande. Vid universitetet ges bl.a. vård-, ekonom- och ingenjörutbildningar. På forskningssidan är man särskilt framgångsrik inom metallurgi och design. Även statskunskap och internationella relationer är viktiga områden. Universitetet har ca 1 000 forskare och lärare, och är lokaliserat utanför Birmingham i West Midlands.

University of Warwick, <www.warwick.ac.uk>

University of Warwick är ett av landets mest framstående forskningsuniversitet, t.ex. inom tillämpad matematik, statistik och företagsekonomi. Antalet studenter är ca 16 000, därav 4 000 forskarstuderande, och antalet forskare och lärare är ca 1 000. Universitetet är lokaliserat till West Midlands, ca en timmes tågresa väster om London.

Länkar till fördjupad kunskap

Department for Education and Skills (Dfes),
<www.dfes.gov.uk/hegateway/>

Higher Education Funding Council for England (Hefce),
<www.hefce.ac.uk/>

Office of Science and Innovation (OSI),
<www.dti.gov.uk/science/index.html>

Universities U.K. (UUK),
<<http://www.universitiesuk.ac.uk/>>

Finland

Allmänt om sektorn

Den högre utbildningen i Finland består av två delar: universiteten och yrkeshögskolorna. Universiteten koncentrerar sig på vetenskaplig forskning och akademisk utbildning. Yrkeshögskolorna är inriktade på att utbilda för arbetslivets behov av kompetens och tillämpad forskning, huvudsakligen mot näringslivets behov. Tillämpad forskning bedrivs också vid forskningsinstitutet.

Finland har 20 universitet, varav 10 är specialiserade inom teknik, ekonomi respektive konstnärliga ämnen. Samtliga universitet i landet är statliga och huvudsakligen statligt finansierade. De väljer själva sina studerande, och det finns inget centralt antagningssystem. Det är stor konkurrens om platserna.

Yrkeshögskolesystemet, med 29 högskolor fördelade över hela landet, byggdes upp på 1990-talet. Yrkeshögskolorna får sin grundfinansiering från staten (57 procent) och från kommunerna (43 procent).

År 2003 fanns närmare 174 000 studerande vid universiteten och 129 000 studerande vid yrkeshögskolorna.

Inslaget av statlig styrning är jämförelsevis stort i Finland. Antalet platser avgörs t.ex. genom förhandlingar mellan utbildningsministeriet och varje enskilt lärosäte.

Undervisningsministeriet ansvarar för såväl utbildnings- som forskningspolitiken.

Besökta lärosäten

Helsingfors tekniska högskola, <www.tkk.fi>

Helsingfors tekniska högskola är en fackhögskola med ca 15 000 studenter, varav ca 3 000 forskarstuderande. Det är lokaliserat till en av Helsingfors förorter. Antalet lärare och forskare är ca 3 000. Universitetet är särskilt framgångsrikt inom områden som adaptiv informatik och biopolymerer.

Kuopio universitet, <www.uku.fi>

Kuopio universitet har ca 6 500 studenter, varav ca 1 100 forskarstuderande. Till de särskilt starka sidorna inom forskningen hör bl.a. molekylärmedicin och bioteknik. Universitetets läkarutbildning är den största i landet. Universitetet är lokaliserat till Östra Finlands län.

Länkar till fördjupad kunskap

Finlands Akademi, <www.aka.fi>

Handels- och industriministeriet, <www.ktm.fi>

Undervisningsministeriet, <www.minedu.fi>

Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer (Tekes),
<www.tekes.fi>

Katalonien

Allmänt om sektorn

Den högre utbildningen i Katalonien ges av sammanlagt 12 universitet, inklusive det öppna universitetet. Fyra lärosäten är privata och har ca 10 procent av studenterna. Det totala antalet studenter var läsåret 2003/04 närmare 230 000. Utöver universiteten finns också ett antal fristående utbildningsanordnare.

Rollerna inom den högre utbildningen i Katalonien har förändrats under de senaste åren. Regeringen har blivit mer inriktad på strategiska frågor och målstyrning medan universiteten har fått ökad självständighet, bl.a. när det gäller utformning av kurser och program. Vissa områden regleras av den spanska centralregeringen, t.ex. vilka examina som får offentlig finansiering.

Undervisningen vid universiteten finansieras huvudsakligen av statliga medel. En förhållandevis stor andel av utbildningen är dock finansierad av privata medel. Det gäller särskilt kurser som leder till de inofficiella examina.

Den offentliga forskningen bedrivs i huvudsak vid universiteten. Omfattningen av forskning är låg i jämförelse med EU-genomsnittet. Därför är det en prioriterad fråga att öka de offentliga utgifterna inom området.

Departament d'Universitats Recerca i Societat de la informació – Ministeriet för universitet samt forsknings- och kunskapssamhället – ansvarar för forsknings- och utbildningspolitiken.

Besökta lärosäten

Universitat Politècnica de Catalunya, <www.upc.es>

Universitetet är en fackhögskola med ca 30 000 studenter, varav ca 3 000 forskarstuderande. Särskilt framgångsrik forskning bedrivs inom bl.a. fysik och stadsplanering. Universitetet har ca 3 000 forskare och lärare. Universitetet finns på flera platser i regionen, men har sitt huvudcampus i Barcelona.

Universitat Rovira i Virgili, <www.urv.es>

Universitat Rovira i Virgili har ca 12 000 studenter, varav ca 450 forskarstuderande. Utbildningen och forskningen är inriktad mot lokala eller regionala behov, t.ex. inom petrokemi, turism och vintillverkning. Universitetet har ca 1 300 forskare och lärare. Huvudcampus finns i Tarragona, men universitetet har även verksamhet på andra platser i södra Katalonien.

Länkar till fördjupad kunskap

Aquacatalunya (AQU), <www.aquacatalunya.org>

Departament d'Universitats Recerca i Societat de la informació,
<www.gencat.es>

El Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial, <www.cidem.com>

La Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, <www.fcri.es>

Källor

Skriftliga

Sverige/Allmänt

Förordning (2000:1199) med instruktion för Vetenskapsrådet

Högskolelagen (1992:1434)

Högskoleverket (2004), *Högskolan samverkar* (Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R)

Högskoleverket (2005), *Högskola och arbetsmarknad i England, Finland och Frankrike* (Högskoleverket rapportserie 2005:8 R)

Högskoleverket (2005), *Högskolan samverkar. Goda exempel.* (Högskoleverkets rapportserie 2005:9 R)

Högskoleverket (2005), *Etablering på arbetsmarknaden – examinerade 2001/02* (Högskoleverkets rapportserie 2005:42 R)

Högskoleverket (2006), *Högskoleutbildningarnas dimensionering – ett planeringsunderlag för läsåret 2006/07* (Högskoleverkets rapportserie 2006:6 R) Högskoleverket (2006), *Arbetsmarknad och högskoleutbildning 2006* (Högskoleverkets rapportserie 2006:28 R)

Regeringskansliet (2004), *Innovativa Sverige. En strategi för forskning och tillväxt.* Departementsserien 2004:36

Regeringens kommittédirektiv 2006:48, *Befattningsstruktur vid universitet och högskolor*

Regeringens proposition 1997/98:6, *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*

Regeringens proposition 1999/2000:1, *Budgetpropositionen för 2000*, utgiftsområde 16

Regeringens proposition 2001/02:15, *Den öppna högskolan*

Regeringens proposition 2004/05:1, *Budgetpropositionen, utgiftsområde 16*

Regeringens proposition 2004/05:80, *Forskning för ett bättre liv*

Regeringen, Regeringsbeslut U2005/5319/UH, *Uppdrag till Högskoleverket att lämna underlag för planering av den grundläggande högskoleutbildningens dimensionering i relation till arbetsmarknadens behov av utbildade*

Regeringens proposition 2005/06:01, *Budgetpropositionen, utgiftsområde 24*

Regeringens proposition 2005/06:100, *2006 års ekonomiska vårproposition*

SOU 2005:95, *Nyttiggörande av högskoleuppfindingar*, Betänkande av utredningen om rätten till resultaten av högskoleforskningen (UHFOR-utredningen)

Statsliggaren för 2003, *Regleringsbrev för universitet och högskolor*

Statsliggaren för 2006, *Regleringsbrev för universitet och högskolor*

Statsliggaren för 2006, *Regleringsbrev för budgetåret 2006 avseende Vetenskapsrådet*

Regeringens proposition 1997/98:6, *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*, s. 200

Eurydice, <www.eurydice.org>

Forskningsrådet för miljö, areella näringar samt samhällsbyggnad, <www.formas.se>

Innovationsbron AB, <www.innovationsbron.se>

Verket för innovasjonssystem, <www.vinnova.se>

Vetenskapsrådet, <www.vr.se>

England

Charles Clarke, Education and Skills Secretary (2003), *White Paper: The Future of Higher Education*

Department for Education and Skills (2004), *Science & innovation investment framework, 2004–2014*, July 2004

Department for Education and Skills (2005), *The ten-year Science & Innovation investment framework. Annual Report 2005*

Hefce (1999), *Higher Education Reach-Out to Business and the Community Fund, Invitation to apply for special funding*

Hefce (2004), *What is HEFCE?* (broschyr)

Hefce (2005), *Higher education-business and community interaction survey 2002-03*

Hefce (2005), *Higher Education Innovation Fund round 3, Invitation and guidance for institutional plans and competitive bids*

Sir Martin Harris (2001), *Modernising HE careers education. A framework for good practise*

Richard Lambert (2003), *Lambert Review of Business-University Collaborations. Final Report.*

Secretary of State for Trade and Industry (2003), *White Paper: Excellence and opportunity – a science and innovation policy for the 21st century*

U.K. Government (2002) *Investing in Innovation*

Warwick volunteers, *Handbook 2005–2006*

Advantage West Midlands, <www.advantagewm.co.uk>

Higher Education Funding Council for England, <www.hefce.ac.uk>

Mercia Institute, <www.mercia institute.com>

The National Agency for Gifted and Talented Youth, <www.nagty.ac.uk>

Sector Skills Development Agency, <www.ssda.org.uk>

Finland

High technology Finland 2006. A world of ideas and innovations...

Håkan Gergils (2005), *Dynamiska innovationssystem i Norden? Sammanfattande analys och bedömning.*

Handels- och industriministeriet, *HIM i dag*

Ministry of Education (2004), *Management and Steering of Higher Education in Finland 2004:20*

Rådets förordning om vetenskaps- och teknologirådet 847/2005

Undervisningsministeriet (2003), *Utbildning och forskning 2003–2008*

Undervisningsministeriet (2005), *Universiteten 2004. Årsberättelse.* (Undervisningsministeriets publikationer 2005:14)

Undervisningsministeriet (2005), *Statsrådets principbeslut om strukturell utveckling av det offentliga forskningssystemet.* (2005-04-07)

Universitetslag 27.6/1997/645

Yrkeshögskolelag

Undervisningsministeriet, <www.minedu.fi>
Finlands Akademi, <www.aka.fi>
Öppna universitetet, <www.avoinyliopisto.fi>
Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra <www.sitra.fi>
Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer, <www.tekes.fi>
Statens tekniska forskningscentral, <www.vtt.fi>

Katalonien

Joaquim Brugué & Josep M. Vilalta (2005), *Policy Analyses. Contracting for Quality Improvement and Financing in Public Universities of Catalonia, Spain*

ESMU Benchmarking Programme on University Management for 2004.
E20. The University Creating a Regional Knowledge Base

Generalitat de Catalunya & Universitat Politècnica de Catalunya, *Contract Programme for Universitat Politècnica de Catalunya, 1997–2000*

Generalitat de Catalunya (2003), *The universities of Catalonia: an overview*

Generalitat de Catalunya (2005), *Research and Innovation Plan for Catalonia 2005–08*

UPC Friends Association (2004), *Memory of the UPC Friends Association 2004*

UPC Friends Association (2006), *Company Observatory 2003–2004*

Aquacatalunya, <www.aquacatalunya.org>

El Centre d’Innovació i Desenvolupament Empresarial, <www.cidem.com>

La Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, <www.fcricat.es>

Departament d’Universitats Recerca i Societat de la informació, <www.gen-cat.es>

Muntliga

England

Higher Education Funding Council for England

Adrian Hill

John Rushfort

Universities U.K.

Tish Bourke

Catherine Marston

Coventry University

Madeleine Atkins
Jackie Bleetman
David Brown
Norman Day
Joanne Dobson
Sarah Graham
John Latham
Ian M Marshall
Kirsty Mirstry
David Morris
Brian R More

University of Warwick

Tom Abbot
Mark Bobe
Kate Hughes
John Jones
Tracy Playle
Sandy Sparks
Ederyn Williams

Finland

Undervisningsministeriet

Juha Arhinmäki
Erja Heikkinen
Eerikki Nurmi

Handels- och industriministeriet

Paula Nybergh

Helsingfors Tekniska högskola

Veijo Ilmavirta
Susanna Korhonen
Tuomas Mennola

Kuopio universitet

Sirpa Suntioinen
Jaana Backman
Tuula Heide
Jussi Kauhanen
Päivi Nerg

Katalonien

Departament d'Universitats Recerca i Societat de la informació

Jaqueline Glarner

Pere Torra i Pla

Aqu Catalunya

Joseph Grifoll Saurí

Universitat Politècnica de Catalunya

Teresa Bofill Gorina

Albert Casals i Gelpi

Maria Clara Torrens

Anna Rosell i Leal

Universitat Rovira i Virgili

Miquel Àngel Bové

Xavier Correig

Jordi Cartanyà

Ferran Mañé

Noemí Rabassa Figueres

Deltagare, seminarium den 1 november

Therese Ahlqvist, Högskoleverket

Susanne Andersson, Vinnova

Gustaf Appelberg, Nutek

Mårten Carlsson, rektor emeritus

Gunnar Enequist, Högskoleverket

Lars Eriksson, SUHF:s kansli, SUHF:s innovationsgrupp

Håkan Forsberg, Högskoleverket

Thomas Furusten, Högskoleverket

Ursula Hass, Linköpings universitet, SUHF:s innovationsgrupp

Lena Heldén Filipsson, Teknikföretagen

Karin Hermansson, Vetenskap och allmänhet

Lars Jonsson, Uppsala universitet Utveckling AB, SUHF:s innovationsgrupp

Marie Kahlroth, Högskoleverket

Åsa Klevard, Högskoleverket

Maria Lönn, Högskoleverket

Lennart Ståhle, Högskoleverket,

Margareta Wallin Peterson, Göteborgs universitet, SUHF:s innovationsgrupp

Lena Wollin, Vetenskapsrådet

Margot Wojdas, Högskoleverket